

**PANEVĖŽIO REGOS CENTRAS
„LINELIS“**

**IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA
„PO VAIKYSTĖS ŠALI“**

Programa skirta vaikams, mokytojams, tėvams, visuomenei.

**PANEVĖŽYS
2022 M.**

TURINYS

1. Bendrosios nuostatos.	4 -11
2. Ikimokyklinio ugdymo principai	11-13
3. Tikslai ir uždaviniai	13-14
4. Ugdymo turinys, metodai, priemonės	14-33
5. Ugdymo pasiekimai ir jų vertinimas	33-35
6. Naudota literatūra ir informacijos šaltiniai	35-36

PANEVĖŽIO REGOS CENTRO „LINELIS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. 1. PROGRAMĄ REGLAMENTUOJANTYS TEISĖS AKTAI, STRATEGINIAI DOKUMENTAI

Programa parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos ir Panevėžio miesto savivaldybės švietimo skyriaus strateginių dokumentų nuostatomis, bei į ugdymo perspektyvą orientuotais teiginiais.

Ikimokyklinio ugdymo programos nuostatos grindžiamos ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiais dokumentais, teisės aktais, koordinuojančiais vaikų teises, saugumą, higienos sąlygų užtikrinimą, sveikatos priežiūrą ir ugdymą, pagalbos vaikui teikimą.

Programa rengiama ir sistemingai atnaujinama vadovaujantis Lietuvos Švietimo įstatymą reglamentuojančiais Švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktais, pasikeitus teisės aktams, keičiasi ir programos atitinkami punktai (dalys).

Vadovaujamasi dokumentais:

1. **Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija** (ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983) apie vaiko teisę lavinti savo sugebėjimus, laisvai reikšti nuomonę ir pasirinkti, mėgstamas veiklos sritis ir t.t. programoje grindžiamas požiūris į vaiko kultūrą, dalyvavimą ugdyme.
2. **Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo** patvirtinto 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234 (Žin., 1996, Nr. 33-807) 43 str. 1p., numatančiu valstybės, vietos savivaldos institucijų, kitų fizinių ir juridinių asmenų pareigas saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos.
3. **Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymu**, patvirtintu 2003 m. birželio 17 d. Nr. IX-1630, kuriame ikimokyklinis ugdymas įteisintas kaip atskira švietimo sistemos struktūros dalis.
4. **Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569, kurioje numatyti pagrindiniai vaiko geros politikos siekiai vaiko aprūpinimo, vaiko dalyvavimo ir vaiko apsaugos srityse.
5. Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. V-579 „**Dėl Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo**“ pakeitimo.
6. **Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu**, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 (Žin., 2005, Nr. 52-1752; 2011, Nr. 71-3448), kuriame nurodomi reikalavimai ikimokyklinio ugdymo programai. **Pakeitimais, priimtais 2017 m. balandžio 24 d. Nr. V-268**
7. **Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu** (toliau Pasiekimų aprašas) parengtu Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu vykdant ES SF finansuojamą projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001).
8. **Priešmokyklinio ugdymo organizavimo tvarkos aprašu**, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. V-1106, (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. liepos 22 d. įsakymo Nr. V- 674 redakcija);
9. **Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa**, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugsėjo 02 d. įsakymu Nr. V-779;
10. **Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašu**, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. V-2310, 14 punktu (Mokyklos vadovas, suderinęs su mokyklos taryba, priima sprendimus dėl vadovėlių ir kitų mokymo priemonių įsigijimo) ir 16 punktu (Įstaigos, vykdančios ikimokyklinio ugdymo programą, už mokinio krepšelio lėšas perka priemonių, kurios ikimokyklinio ugdymo programoje numatytos kaip ugdymo turiniui įgyvendinti reikalingos priemonės).
11. **Švietimo aprūpinimo standartais**, patvirtintais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro

2011 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. V-2368.

12. Dienynų sudarymo elektroninio dienyno duomenų pagrindu tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 15d. įsakymu Nr. V-195.

Taikomas Visuminio ugdymo modelis. Skirtingų ugdymo modelių dermė sudaro prielaidas ugdyti sveiką, savarankišką, smalsų ir aktyvų vaiką.

Projektinė veikla, ekskursijų ciklai padeda efektyviau įgyvendinti ugdymo turinį, formuoti ir puoselėti tautinius, patriotinius jausmus, formuoti ekologinio ugdymo pradmenis, plėtoti įvairias kompetencijas. Jų metu organizuojamos vaikų akcijos, parodos, konkursai, viktorinos, ekskursijos. Vykdomi tęstiniai projektai „Kas, jeigu ne aš“, „Noriu būti sveikas ir stiprus“ „Gyvename kartu, gyvename šalia“, trumpalaikiai projektai „Iš knygų lobyno“, „Kalėdinė pasaka“, edukacinės veiklos ir k. t. Projektų bei veiklų turinys koreguojamas ir pildomas atsižvelgiant į kintančius šeimų poreikius ir aktualijas.

Ugdant specialiųjų poreikių vaikus orientuojamasi į:

Švietimo įstatymo 21 straipsnio 1 dalį, kuri reglamentuoja specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą. Specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos paskirtis–didinti asmens, turinčio specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymosi veiksmingumą. Įstatymo **34 straipsnis reglamentuoja Švietimo prieinamumą mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių.** Mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, Švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę pagalbą, aprūpinant ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais.

Švietimo pagalba mokiniams teikiama vadovaujantis:

Psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. V-1215 (Žin., 2011, Nr. 88-4220).

Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-1228 (Žin., 2011, Nr. 92-4395),

Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-1229 (Žin., 2011, Nr. 92-4396).

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-941 (Žin., 2004, Nr. 100-3729; 2011, Nr. 99-4675).

Atnaujinant programą atsižvelgta į **Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos**, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. Nr. XII-745, vertybines nuostatas bei principus. Vaiko ugdymo Strategija remiasi Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme ir Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ įtvirtintais ir kitais **vertybiniais principais**:

- humaniškumas, demokratiškumas ir lygios galimybės, pilietiškumas, laisvės realizavimas ir etika, tolerancija ir dialogiškumas;
- nacionalinė tapatybė, istorijos pažinimu grįstas tradicijos tęstinumas ir atvirumas kultūrų įvairovei;
- bendradarbiavimas, bendras darbas ir įvairių visuomenės grupių nuomonių nuolatinis keitimasis bei indėlis į bendrus tikslus;
- kūrybiškumas, išradingumas, saviraiška, savo ir visuomenės sėkmės kūrimas generuojant idėjas bei jas įgyvendinant, kontekstualus atvirumas naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai;
- atsakingumas už savo veiksmus, aktyvus rūpinimasis savimi, aplinka, bendruomene, šalimi, efektyvus veikimas siekiant tikslų.

Strategijoje pabrėžiama, kad švietimo misija–suteikti kiekvienam su Lietuva save susiejusiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus, tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.

Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą– daro progresyvinę įtaką mąstymo ir veikimo kultūrai. Esminis sėkmės veiksnys–švietimo institucijų ir visuomenės narių dinamiška sąveika kuriant sumanią visuomenę. Tik taip švietimas gali prisidėti prie Lietuvos tikslo tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinę tapatumą šalimi.

Ugdydami ikimokyklinukus, siekiame:

- sukurti įvairesnes paskatas ir sąlygas ugdytis atsižvelgiant į kiekvieno gebėjimą atpažinti save veiklos pasaulyje ir sudaryti sąlygas formalizuoti turimas žinias bei kompetencijas, neatsižvelgiant į tai, ar jos įgytos savarankiškai mokantis, ar veikiant praktiškai, formalioju ar neformalioju būdu;
- sudaryti palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius. Teikti veiksmingą pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems mokymosi sunkumų;
- tobulinti ugdymosi formas, vietą. Švietimą organizuoti: muziejuose, bibliotekose, kitose kultūros, meno įstaigose;
- atsižvelgiant į Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983) kiekvienas vaikas, atsižvelgiant į vaiko kultūrą, turi teisę lavinti (is) savo gebėjimus, laisvai reikšti nuomonę, pasirinkti mėgstamas veiklos sritis, ugdytis.

Pasikeitus teisės aktams, keičiasi ir programos atitinkami punktai (dalys).

Programoje vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vartojamas sąvokas.

1.2. DUOMENYS APIE ĮSTAIGĄ

1.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigos pavadinimas-Panevėžio regos centras „Linelis“.

Sutrumpintas pavadinimas–regos centras „Linelis“ (toliau centras).

Specialusis vaikų darželis „Linelis“ įsteigtas 1981 m. balandžio 16 d. Panevėžio miesto valdybos 1993-04-19 sprendimu Nr. 249 vaikų darželis reorganizuotas į darželį-mokyklą akliems ir silpnaregiams. Panevėžio miesto tarybos 1998-05-28 sprendimu Nr. 14-18 pavadintas specialiojo darželiu-mokykla „Linelis“. Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2005-07-07 sprendimu Nr.1-34-3 specialiojo darželio-mokyklos „Linelis“ pavadinimas pakeistas į „Linelio“ specialioji mokykla-darželis. Nuo 2010-09-01, vadovaujantis Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2009 m. balandžio 29 d. sprendimu Nr.1-32-20 „Dėl „Linelio“ specialiosios mokyklos-darželio pavadinimo pakeitimo, Panevėžio regos centro nuostatų patvirtinimo, pavedimo regos centro „Linelis“ direktoriui ir savivaldybės tarybos 2005 m. liepos 7 d. sprendimo Nr. 1-34-3 2,6 papunkčio pripažinimo netekus galios“. Įstaiga reorganizuota į regos centrą „Linelis“.

Centras (kodas 190413619) yra biudžetinė, pelno nesiekianti savivaldybės įstaiga.

Įstaigos tipas – lopšelis-darželis.

Centro adresas: Ukmergės g. 35, LT- 35180 Panevėžys.

Centro steigėjas – Panevėžio miesto savivaldybės taryba (identifikavimo kodas 188692720, adresas: Laisvės a. 20, LT-35200 Panevėžys).

Centras yra juridinis asmuo.

Ugdymo (si) forma-dieninė.

Ugdymo (si) kalba-lietuvių.

Centre veikia: 7 ikimokyklinio ugdymo, 1 jungtinė priešmokyklinio ugdymo grupės, socialinis skyrius.

Pagrindinės veiklos sritys: ikimokyklinis, priešmokyklinis, integruojami specialiujų poreikių mokiniai į bendrojo lavinimo grupes.

Centre dirba 20 pedagogų, iš jų 25 proc.mokytojai metodininkai, 30 proc. vyresnieji mokytojai, 45 proc. neatestuoti mokytojai. Pagal išsilavinimą pasiskirstę: 70 proc. su aukštuoju universitetiniu, 25 proc. su aukštuoju neuniversitetiniu išsilavinimu, 5 proc. su viduriniu išsilavinimu, mokosi. 5 proc. neruri pedagoginio išsilavinimo.

Ugdytinių vystymosi sutrikimus, be auklėtojų, koreguoja specialistai: logopedas, tiflopedagogas, specialusis pedagogas, judesio korekcijos pedagogas, psichologas.

Centras ugdymo procesą organizuoja vadovaudamasis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintomis ugdymo(si) programomis, šia programa, vaiko brandumo mokyklai rodikliais, pagrindiniais (pilietiškumo, humaniškumo, demokratiškumo, atsinaujinimo) ugdymo(si) principais.

Nuo 2001-10-24 įstaiga įtraukta į Lietuvos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklą. Įgyvendinama Respublikinės ikimokyklinių įstaigų pedagogų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ suderinta programa „Noriu augti sveikas ir stiprus“.

Centras, tenkindamas vaiko, šeimos ir bendruomenės poreikius, vykdo ugdymo, vaikų globos funkcijas, pedagoginėmis ir medicininėmis priemonėmis koreguoja regos bei antrinius sutrikimus.

Centro veiklą koordinuoja miesto savivaldybės administracijos Švietimo skyrius.

Centras savo veiklą grindžia Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vaiko teisių konvencija, Švietimo, Vietos savivaldos ir kitais įstatymais, Vyriausybės nutarimais, Švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktais, įstaigos nuostatais ir kitais norminiais dokumentais.

1. 3. PROGRAMOS FILOSOFINIAI, PSICHOLOGINIAI IR PEDAGOGINIAI ASPEKTAI

Programos šiuolaikiškumą garantuoja pažangių filosofinių kryptių jungtis. **Programa grindžiama humanistinės, rekonstruktyvistinės, egzistencialistinės bei fenomenologinės filosofinių minčių idėjomis.** Remiantis humanistinės filosofijos krypties idėja, dėmesio centre yra unikali, autentiška, laisvai realizuojanti savo kūrybines galias asmenybė. Į vaiką žiūrima, kaip į asmenį, kuris realizuoja savo galimybes pirmiausia pažindamas save, atirasdamas savo identiškumą. Ypač pabrėžiama vaiko saviraiškos galimybių svarba ugdymo procese. Pirmas ugdymo žingsnis yra savęs supratimas. Vaikai laikomi individualybėmis, jiems leidžiama suvaidinti teigiamą aktyvų vaidmenį formuojant jų ugdymą ir gyvenimą. Vaikai - unikalūs, skirtingi, todėl neįmanoma jų visų vienodai ugdyti. Jiems sudaromos įvairios ugdymosi galimybės, iš kurių vaikas renkasi.

Egzistencialistinės bei fenomenologinės krypties pagrindas-ugdyti savo šalies ir pasaulio pilietį, skatinantį kritiškai mąstyti, suvokti ir analizuoti. Vaikas ir pedagogas mokosi vienas iš kito draugiškai bendradarbiaudami. Pedagogo viena iš pareigų perduoti priimtas vertybes, išmokyti tokių dalykų, be kurių neįmanoma išgyventi. Vaikas- aktyvus, smalsus, ryžtingai siekiantis pažinti pasaulį ir kartu ugdamasis pats save.

Programa orientuota ir į progresyvizmo šalininko J. **Devėjus** (J. Dewey) **teoriją**, kuria remiantis, ugdymas orientuotas į vaiką, jo interesus, patirtį, aktyvumą dalyvaujant priimant sprendimus, kurie lemia laisvus pasirinkimus, interesų kryptis. Pedagogas yra ne autoritetas, o pagalbininkas.

Programa remiasi raidos psichologų teiginiais. **Psichosocialinės raidos teoretikai** pabrėžia vaiko emocinės bei socialinės raidos, saugumo, intymumo, meilės ryšių poreikį. Remiantis **Ž. Piažė, E. Eriksono** teorijomis vaikas vystosi pagal vaikystei būdingas stadijas, priklauso nuo kitų. Kadangi emocinę ir pažintinę raidą lemia socialinė sąveika, vaikai ugdomi aktyviai žaisdami ir yra nevienodai augančios ir besivystančios nepakartojamos asmenybės. Vaiko pažinimo vystymąsi iš pradžių įtakoja aplinka, ilgainiui vaikai patyrimą įgyja vidinės refleksijos būdu, išmoksta jį paversti mintimis. Svarbų vaidmenį atlieka socialinė aplinka. Pažinimo vystymasis nulemia esminius, kokybiškus mąstymo pokyčius. Ugdytojai privalo parūpinti reikiamų priemonių, medžiagų, teikti paramą, netiesiogiai vadovauti ir skatinti domėjimąsi, kad vaiko ugdymosi galimybės būtų kuo didesnės. Vaiko unikalumą, poreikius, sėkmės garantijas, savigarbos puoselėjimą išryškino **psichologai humanistai**. Psichologo **Ž. Piažė** nuomone, vaikas turi savo individualų pasaulį, kuriam neužtenka žinių, informacijos, patirties, gaunamos iš kitų žmonių. Jis pats atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas ir eksperimentuodamas, kurdamas, - jis "konstruoja" pats save.

Programoje vadovaujamas psichologų humanistų **K. Rodžerso, A. Maslou** teorijomis, tikinčiomis žmogaus vidinėmis galiomis. Vaikas, patekęs į saugią, laisvą, priimančią aplinką, atskleidžia savo vidines galimybes. Tokiu jis gali tapti tik tada, kai patenkinami visi baziniai vaiko poreikiai: poreikis žaisti, kurti, eksperimentuoti, patirti, atrasti, aktyviai reikštis, būti pripažintiems, saugiams ir sveikiems.

Programa parengta remiantis ir šiuolaikinėmis ugdymo teorijomis: **kultūros, sociologine, terapine pedagogika**. Kultūros pedagogika akcentuoja individo formavimąsi per kultūros vertybių perėmimą. Vydūno nuomone, kurdamas žmogus tobulėja. J. Lindės Dobilo nuomone, reikalinga ugdyti mokinį kultūros vertybių, skatinti jo kūrybinius gebėjimus. A. Maceina pasisakė už visų tautos žmonių ugdymą.

Bendrieji švietimo sistemos principai: lygių galimybių, kontekstualumo, veiksmingumo, tęstinumo laiduoja vaiko asmenybės formavimosi sėkmę. **Ikimokyklinio ugdymo principai: visuminis ugdymas, individualizavimas, tęstinumas, dermė atspindi esmines ikimokyklinio ugdymo sistemos kaitos tendencijas.** Ugdamas specialiuųjų poreikių vaikus programoje vadovaujamas specialiojo ugdymo principais: **lygių galimybių, integracijos, decentralizacijos, visuotinio,**

tęstinumo, perimamumo ir lankstumo, ugdymo funkcionalumo, tautiškumo, humaniškumo, diferencialumo, aktyvumo. Šioje programoje minėtų ugdymo principų laikomasi planuojant ugdymo turinį, metodus, tobulinant ugdymo aplinką, numatant pedagoginės sąveikos būdus, bendradarbiavimo su tėvais, socialiniais partneriais formas.

1. 4. BENDRUOMENĖS POREIKIAI IR PROGRAMOS SĄSAJOS

Aplinkos kūrimo ypatumai

Įstaigoje kuriama savita jauki aplinka.

Regos centre vaikų laukia: sporto, muzikos salė, inovatyvios edukacinės erdvės: multisensorinis kabinetas, logopedinis kabinetas. Teikiama kvalifikuota pagalba specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams, turintiems kalbėjimo ir kalbos sutrikimų. Sudarytos palankios sąlygos vaikams, jų asmenybės sklaidai tobulėti, realizuoti save įvairioje aplinkoje. Įstaigos kieme modernios lauko priemonės. Sudarytos sąlygos vaikų fiziniam aktyvumui skatinti. Įrengta futbolo aikštelė, mobilus daržas, sodinamas sodelis, kalnelis judriai veiklai, žiemos pramogoms.

Regos centras yra modernizuotas: pakeisti langai, perdažytas fasadas bei vidaus patalpos, suremontuoti grupėse vaikų tualetai-prausyklos, virtuvėlės, pakeista grupėse, salėse grindų danga. Pusė teritorijos aptverta saugia tvora, atitinkančia higienos normos reikalavimus.

Grupėse nuolat atnaujinami vaikų baldai, žaislai, priemonės. Kiekvienos grupės aplinka savita, estetiška, informatyvi.

Regos centro aplinka yra ugdymuisi palanki aplinka:

- ♦ pakanka priemonių vaikų kompetencijoms ugdyti, savarankiškai veiklai;
- ♦ vyrauja priemonės, skatinančios vaiko pasaulio pažinimo būdus (žaidimai, priemonės - tyrinėjimams, bandymams, eksperimentavimas);
- ♦ naudojamos šiuolaikinės technikos priemonės: interaktyvi SMART lenta, garso, vaizdo aparatūra, kompiuteriai, edukaciniai robotai, šviesos stalai;
- ♦ sudarytos sąlygos, kad vaikas galėtų veikti vienas ir su grupe;
- ♦ priemonės, yra vaikams prieinamos, išdėstytos vaikui aiškiai, suprantamai ir matomai, kad vaikas galėtų laisvai, kūrybiškai veikti, pedagogas galėtų matyti ir girdėti kiekvieną vaiką.

Turime poilsio, kurį panaudojime bendruomenės reikmėms.

Kiekvienas ugdytojas pasitardamas su vaikais, tėvais stengiasi sudaryti **funkcionalią, saugią ir higienišką, estetišką, stimuliuojančią, skatinančią veikti, bendrauti, lavinti gebėjimus, ir kt. aplinką.** Tinkama vaikų aplinka tokia, kurioje tarpusavio santykiai būtų grindžiami: tolerancija, laisve ir atsakomybe, kūrybiškumu ir t.t.

1,5-3 metų amžiaus vaikų grupės aplinkoje mažieji gali rasti erdves tyrinėjimui, pažinimui ir meninei veiklai, įvairiems žaidimams, judesių lavinimui, poilsui. Aplinka saugi, įrengta taip, kad vaikai gali užsiimti individualiai arba grupėmis, laisvai judėti, rinktis priimtinausią užsiėmimą. Parinkdami žaislus, inventorių, pedagogai atsižvelgia į vaikų amžių, raidos ypatumus, individualius poreikius, interesus ir gebėjimus. Grupės aplinka kuriama ir pildoma laipsniškai ir nuosekliai. Ją siekiama priartinti prie namų aplinkos–nuotraukos, žaislai (vežimėliai, mašinėlės, muzikiniai žaislai, lėlės, knygelės, bokšteliai, ar kt.) ir priemonės, skatinančios visuminį vaikų ugdymą (si). Grupės aplinkos kūrime dalyvauja ir tėvai (globėjai).

3-5 metų amžiaus vaikų grupių aplinkos erdvės pritaikytos tiek žaidybinei tiek pažintinei veiklai. Jose dominuoja grožinės literatūros, meno, statybinių, vaidmenų žaidimų, valgio gaminimo, konstravimo, pažinimo, tyrinėjimų veiklą inspiruojančios priemonės. Aplinka keičiama atsižvelgiant į konkrečios grupės vaikų savitumą: amžių, lytį, poreikius, pomėgius, gebėjimus. Vaikams sudaromos sąlygos laisvai judėti, rinktis veiklas ir žaidimus bei jų partnerius.

Vaikų kultūra-prioritetinė įstaigos veiklos dalis, todėl siekiame sudaryti optimalias sąlygas vaikui atskleisti savo individualumą, plėtoti pažintines ir kūrybines galias. Įstaigoje puoselėjamos tradicijos padedančios vaikams tenkinti pažintinius, sociokultūrinius, dvasinius, tautinio identiteto poreikius. Tradicinės šventės ir renginiai: Rudenėlio šventė, Regos centro gimtadienis, Kalėdinė pasaka, Trijų kartų šventė, Margučių ridenimo šventė, Lietuvos gimtadienis, Sveikatos dienos, Sporto šventės, Šeimos diena, Šeimos sporto šventė, Atvirų durų dienos, Mamos, tėvelio popietės grupėse. Prasmingas ugdytinių šeimų dalyvavimas ugdymo procese, organizuojant ir vykdant tęstinius ekskursijų ciklus, padeda formuoti, plėtoti tautinius, patriotinius jausmus, tenkinti pažintinius poreikius. Ugdytiniai

dalyvauja mieste organizuojamuose kultūriniuose, sportiniuose renginiuose, parodose, konkursuose.

1. 5. TĖVŲ (GLOBĖJŲ) IR VIETOS BENDRUOMENĖS POREIKIAI

Ugdymo programa parengta siekiant tęstinumo tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pakopos. Regos centro bendruomenė visuomet stengiasi laiku reaguoti į tėvų poreikius ir lūkesčius vaiko atžvilgiu, vaiko ugdymo kultūrą įvairovės bei vaiko ugdymo modelių.

Tėvų lūkesčiai susiję su vaiko ugdymu. Jiems labai svarbu, kad būtų sudarytos geros visapusiško ugdymo (si) sąlygos, kad būtų tenkinami specialieji ir išskirtinių gebėjimų turinčių vaikų poreikiai, teikiama specialistų pagalba. Visiems tėvams svarbu yra: ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos saugumas, pasitikėjimas ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikėju, vaiko poreikių tenkinimas.

Atsižvelgiame į tėvų lūkesčius, kurie tikisi, kad darželyje vaikai:

- **Jausis saugiai.** Vaikas gali jaustis saugus, pradžioje būdamas suaugusiųjų globoje, palaipsniui ir pats mokosi saugoti save.
- **Judės.** Vaikas nuolat juda, bėgioja, sportuoja, laipioja judėjimui, aktyviai veiklai skirtose zonose, lauko aikštelėse.
- **Žais.** Kiekviena vaikas turi galimybę žaisti su jam patinkančiais žaislais, pasirinkti žaidimo vietą, draugus. Žaisdamas jis išreiškia savo socialinę patirtį, bendrauja.
- **Mokysis bendrauti.** Vaikas nori būti gerbiamas, kitų pripažintas, kaip turintis savitų gabumų, vertingų savybių, išlikti savitu, skirtingu nuo kitų.
- **Galės patenkinti savo smalsumą.** Tenkindamas savo smalsumą, vaikas kaupia žinias, tikslina turimus daiktų vaizdinius, veikia aplinkoje su įvairiais daiktais, kartu plečia savo žodyną. Vaikas nori viską paliesti, pajusti todėl, kad jo saviti mokymosi metodai.
- **Mokysis savarankiškumo.** Vaikas nori pats savarankiškai valgyti, rengtis, pasirinkti veiklą, priemones, žaislus.
- **Produktyviai ir kūrybingai veiks.** Šiuolaikinėje žinių ir technologijų visuomenėje augantis vaikas domisi, nori žaisti kompiuterinius ir kt. žaidimus. Vaikas beveik visada nori ką nors veikti: piešti, lipdyti, konstruoti. Tam, kad vaikas nuolat galėtų įgyvendinti savo sumanymus, jam sudaromos palankios sąlygos tai atlikti, sukuriant lanksčią ir mobilią ugdymosi aplinką.

Tėvų manymu, svarbūs ikimokyklinio ugdymo kokybės aspektai yra: adekvatūs santykiai su vaikais ir jų tėvais, gera ugdymo programa, saugumo ir sveikatos užtikrinimas, vaikams siūlomos socialinės ir fizinės veiklos įvairovė.

1. 6. POŽIŪRIS Į VAIKĄ, JO POREIKIAI

Vaikų ugdymas ir ugdymasis grindžiamas požiūriu:

- Ikimokyklinio ugdymo šerdis yra vaiko gerovė, visuminis ugdymasis, aktyvus, autentiškas.
- Vaikai aktyviai mokosi ir pažįsta juos supantį pasaulį praktiškai bandydami, tyrinėdami, kurdami.
- Kiekvieno vaiko ugdymosi tempas yra individualus, todėl vaikų pasiekimai įvairiose srityse skirtingi.
- Veiksmingiausiai vaikai ugdosi aplinkoje, kurioje yra saugus, gerbiamas, kurioje, kurioje pripažįstama jo nuomonė ir tenkinami jo poreikiai.
- Žaidimas-svarbiausias vaiko socialinio, emocinio ir pažintinio ugdymosi variklis.
- Savo sukauptą patirtį, žinojimą ir gebėjimus vaikai parodo skirtingais būdais-žaisdami, bendraudami, kabėdami, tyrinėdami, spręsdami kasdienes problemas, kurdami.
- Vaiko ugdymas yra integralus. Jo fizinio, emocinio, socialinio ir pažintinio ugdymosi sritys yra susijusios ir vienodai svarbios.
- Vėliau įgyjami vaikų gebėjimai, supratimas ir nuostatos grindžiami anksčiau įgytais gebėjimais, žiniomis, nuostatomis.
- Vaiko ugdymasis vyksta daugialypiame socialiniame ir kultūriniame kontekste (gerovės ar skurdo sąlygomis, vienkalbėje ar daugiakalbėje, miesto ar kaimo aplinkoje) ir yra jo veikiamas.
- Vaiko raida yra skatinama, kai jam keliama iššūkių yra šiek tiek didesni už jo gebėjimus.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo pagrindas- vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties visuma.

Įgyvendinant ugdymo programą tikimasi, kad ugdymas, kuris orientuotas į vaiką, jo interesus, patirtį, aktyvumą dalyvaujant priimant sprendimus, kurie lemia laisvus pasirinkimus, interesų kryptis, vaikui padės tobulinti supratimą apie aplinką, joje esančius žmones ir kt., savo kūną ir jo priežiūrą, bus ugdomas adekvatus požiūris į sveiką ir saugią gyvenseną, grūdinimą, sveiką mitybą, geriau pažins save bei suvoks kaip elgtis su šalia esančiais, įgis žinių įvairiose srityse.

Tikimasi, kad įgyvendinant šią programą vaikai, mokytojai įgys teisę ir laisvę rinktis, modeliuoti, išmėginti ir tobulinti ugdymo programą.

Į šios programos ugdymo turinį integruojamos:

Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa.

Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. 494;

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Vilnius, 2004;

Universaliosios sveikatos ugdymo bei rengimo šeimai programos. Vilnius, 2007;

Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvensenos įgūdžių ugdymo programa. Vilnius, 1997;

Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa, patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2007-02-07 įsakymu Nr. 179;

„Noriu augti sveikas ir stiprus“ parengta įstaigos pedagogų.

1.7. MOKYTOJŲ IR KITŲ SPECIALISTŲ PASIRENGIMAS

Mokytojas-vaiko pagalbininkas, patarėjas, partneris: skatinantis vaiko asmenybės augimą, skleidimąsi, brandą, padedantis įgyti gebėjimų bei vertybinių nuostatų, sudarantis sąlygas tobulėti, tobulinantis vaiko aplinką.

Mokytojas turėtų:

- pažinti vaikus, jų poreikius ir gebėti į juos atsižvelgti;
- pažinti specifinius vaikų raidos ypatumus;
- sudaryti sąlygas perimti žmonijos vertybes ir kultūros pagrindus, juos puoselėti;
- išmanyti ikimokyklinio ugdymo turinį, jį puoselėti, integruoti, koreguoti bei kūrybiškai taikyti ugdymo procese;
- inicijuoti ar remti kitų iniciatyvas kuriant, keičiant, tobulinant ugdymo(si) aplinką;
- būti susipažinęs su ankstyvojo, priešmokyklinio ugdymo programomis;
- planuoti ir organizuoti ugdymo procesą pagal šiuolaikinius pedagoginius principus;
- palaikyti, skatinti vaiko idėjas, iniciatyvas;
- išmanyti vertinimo sistemą ir jos laikytis;
- pažinti vaiko šeimą ir teikti pedagoginę, psichologinę pagalbą;
- konstruktyviai bendrauti, bendradarbiauti su kitais specialistais, šeima, kitomis ugdymo institucijomis;
- suvokti pagrindinius Lietuvos, Europos ir pasaulio švietimo tendencijas.

Įstaigoje dirba 15 pedagogų.

Įstaigoje patvirtinta 13,65 pedagogų etatų: direktorius, direktoriaus pavaduotojas ugdymui, ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, meninio ugdymo pedagogas, judesio korekcijos pedagogas, logopedas, psichologas, specialusis pedagogas, tiflopedagogai. Išsilavinimas: 12 pedagogų su aukštuoju universitetiniu, 3 aukštesniojo universitetiniu išsilavinimu.

Kvalifikacija: įstaigoje dirba 6 pedagogai įgiję ikimokyklinio ugdymo metodininko, 9 vyresniojo auklėtojo kvalifikacines kategorijas.

1.8. REGIONO IR ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Įgyvendinant ugdymo programą išlaikomas natūralus sąlytis su Panevėžio – Aukštaitijos sostinės, regiono kultūra, tradicijomis, papročiais. **Panevėžys–Aukštaitijos sostinė. Tai vienas didžiųjų Lietuvos miestų, įsikūręs Šiaurės Lietuvoje, abipus Nevėžio upės.** Jo plotas apie 50 kvadratinį kilometrų. Apskrities centras Panevėžys - augantis, besiplečiantis miestas, turintis įtakos

regiono plėtrai. Miestas yra patogioje geografinėje vietoje: čia susikerta svarbiausios Lietuvos automagistralės, driekiasi tarptautinė VIA BALTIJA magistralė, jungianti su dvejomis Baltijos jūros regiono valstybių sostinėmis - Vilniumi (Lietuva) ir Ryga (Latvija). Miestą kerta geležinkelio ruožas, veikia du oro uostai, eksploatuojami vietos reikmėms.

Įstaigos vaikai turi galimybę dalyvauti Panevėžio kraštotyros muziejaus edukacinėse programose, stebėti muziejaus ekspozicijas, lankyti organizuojamas parodas. Muziejuje plečiamas ugdytinių akiratis Aukštaitijos etnografijos, liaudies meno, Aukštaitijos tapatumo srityse. Ugdytiniai jutiminį suvokimą ir vaizduotę gali lavinti Panevėžio parodų rūmuose, Galerijoje XX, seniausiame Panevėžio name.

Artimiausiuose įstaigos objektuose: prie Nevėžio upės, Skaistakalnio parke, Senvagėje ugdytojai ir ugdytiniai turi galimybę nuolat pažinti, tyrinėti, stebėti gyvą ir negyvą gamtą, ugdyti sveikatos saugojimo, pažinimo ir kitas kompetencijas, formuoti sąvokas.

Išvykos į Gamtos mokyklą, Panevėžio linų muziejų, Čičinsko kalną, Pašilių stumbryną, Ustronių T.Vaižganto knygnešių muziejų, Krekenavos girininkiją, kitas miesto žymias vietas, padeda vaikams patiemis pamatyti Aukštaitijos krašto gamtos ir žmonių gyvenimo vietas, gamtinius ir kultūrinius paminklus, suvokti žmogaus ir gamtos ryšį, pažinti gimtą miestą, kraštą.

Vaikų estetinėms nuostatomis: meniniam skoniui, suvokimui, išraiškai ir pažintinėms galioms, vertybinėms nuostatomis formuoti didele ugdomąją reikšmę turi lankymasis J.Miltinio, Lėlių vežimo, Meno, Muzikinio teatrų organizuojamuose spektakliuose, kituose renginiuose.

Vaikams geriau pažinti Aukštaitijos kraštą, žmonių puoselėjamas tradicijas, jų gyvenimo būdą, vertybes, simbolius, pajusti pagarbą amatams, kūrėjams yra galimybė ir per Panevėžio mieste organizuojamas šventes: miesto gimtadienį, vaikystės, Rasos (Joninių) ir kitas šventes.

Įstaiga palaiko glaudžius ryšius su lopšeliu-darželiu „Vaikystė“, „Pušynėlis“, „Riešutėlis“, „Rūta“, Panevėžio pradinė mokykla, Šiaulių P.Avižonio regos ugdymo centru, Klaipėdos regos centru, Kauno P. Daunio regos ugdymo centru, LASUC, biblioteka „Žalioji pelėda“, kuriose vaikai eksponuoja savo dailės, rankų darbelius. Įstaiga- miesto centre, tai suteikia didesnes galimybes vaikų pažintinei veiklai organizuoti ir puoselėti.

Nuo 2001 m. pasirinkome sveikatinimo kryptį, todėl pastoviai bendraujama su gydytoju okulistu bei bendrosios praktikos slaugytojais, organizuojami susitikimai su visuomenės sveikatos biuro specialistais. Didelis dėmesys skiriamas vaiko individualybės ugdymui: puoselėjami individualūs pasiekimai, gebėjimai, organizuojamos personalinės parodos.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Programa parengta remiantis: bendraisiais švietimo sistemos, ankstyvojo amžiaus, ikimokyklinio ugdymo, specialiojo ugdymo principais.

Šioje programoje minėtų ugdymo principų laikomasi planuojant ugdymo turinį, metodus, parenkant priemones, kuriant ugdymo aplinką, organizuojant ugdymo procesą, numatant pedagoginės sąveikos būdus, bendradarbiavimo su tėvais, bendruomene, socialiniais partneriais formas. Principai atspindi požiūrį į vaiką ugdymo programoje, kuriais bus grindžiamas ugdymas.

- **Visuminio ugdymo principas**-atsižvelgiama į vaiko raidos, vaikų kultūros dėsningumus ir siekiama visų vaiko galių plėtotės, tikslingai ugdomos vaiko vertybinės nuostatos, jausmai, mąstymas ir elgsena;
- **Individualizavimo principas**- ugdymas grindžiamas kiekvieno vaiko asmenybės pažinimu, ugdymo(si) poreikių pripažinimu, numatant veiklas ir sudarant sąlygas kiekvienam vaikui ugdytis ir tobulėti.
- **Humaniškumo**-pripažįstama teisė būti kitokiam, vaikas gerbiamas kaip asmenybė, turinti ryškių prigimtinių bruožų, kuriuos reikia padėti ugdyti. Ugdymas vyksta ramioje, saugioje aplinkoje, kurioje vaikas turi galimybių išreikšti save, atskleisti savo gebėjimus, kūrybiškumą.
- **Demokratiškumo**-pripažįstama lygiavertė vaiko ir suaugusiojo partnerystė ir sąveika, kai aktyvus ir vaikas, ir ugdytojas, kai orientuojamasi į vaiką kaip į asmenybę. Šeimos ir darželio sąveika grindžiama tėvų ir auklėtojų iniciatyvų derinimu, partnerystės plėtojimu, tėvų pedagoginiu švietimu. Vaikams sudaroma galimybė kritiškai mąstyti, rinktis sau įdomią

veiklą, elgtis savarankiškai, tačiau susitariama dėl kai kurių taisyklių;

- **Tolerancijos**-vaikų skirtybės suprantamos kaip norma ir laikoma, kad visiems vaikams naudinga ugdytis, nes jie praturtina vienas kitą tuo, kad jie yra skirtingi;
- **Socialinio kultūrinio kryptingumo**-ugdymo turinys orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymui(si) reikalingų socialinių, kultūrinių kompetencijų plėtojimą;
- **Tęstinumo**-pripažįstama, kad vaiko gyvenimas grupėje yra jo gyvenimo šeimoje tęsa. Grupėje kuriama namų aplinka, švenčiamos šventės, kalbama apie tuos darbus, kuriuos dirba jų tėvai, šeimos nariai;
- **Konfidencialumo**-informacija apie vaiką, jo šeimą, vaiko ugdymo(si) pasiekimus ir problemas neviešinama;
- **Grįžtamojo ryšio**-pripažįstama nuolatinio ugdymo proceso vertinimo, ugdytojų veiklos refleksijos, padedančios analizuoti vaikų pasiekimus ir siekti kokybinių pokyčių, svarba; pabrėžiama tėvų ir pedagogų keitimosi informacija apie vaiko ugdymą(si) būtinybė.
- **Integralumo** principas reiškia, kad ugdymo turinys sudaromas atsižvelgiant į visuminį vaiko pasaulio suvokimą ir mąstymo bei veiklos konkretumą bei sinkretiškumą. Ugdymo proceso metu siekiama vertybinių nuostatų, jausmų, mąstymo ir veiksmų dermės, vaiko vidinio ir išorinio pasaulio vienovės;
- **Individualizavimo** principas reiškia, kad atsižvelgiama į kiekvieno vaiko amžių, individualų vystymosi tempą, planuojama tokia veiklos apimtis, kuri užtikrina sėkmingą kiekvieno vaiko ugdymą(-si). Atsižvelgiama į individualumą sąlygojančius veiksnius: šeimos kultūrą, tradicijų įvairovę, vaiko amžių, specialiuosius poreikius, gebėjimus, lytį, charakterį, temperamentą, išmokymo stilių, pomėgius, geriau ir menčiau išsivysčiusius gebėjimus, vaiko savęs vertinimą.
- **Diferencijavimo** principas reiškia, kad ugdymo procesas grindžiamas visapusišku amžiaus tarpsnio ypatumų žinojimu, atsižvelgiama į vaiko ar vaikų grupės ugdymosi poreikius. Ugdymo tikslai ir uždaviniai diferencijuojami. Sudaromos palankios ugdymuisi sąlygos vaikams, turintiems ypatingų poreikių (gabiems, turintiems specialiuosius poreikius ar kt.).

2. 1. SĄVEIKA SU ŠEIMA IR SOCIALINIAIS PARTNERIAIS

Tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba, dėmesiu ir konfidencialumu, aktyvia partneryste ir atsakomybe, pagarba vienas kito poreikiams ir interesams. Bendraujant ir bendradarbiaujant su ugdytinių šeimomis, kuriama bendruomenė, įstaigos kultūra, vertybės, tradicijos, užtikrinama ugdymo tęsa ir kokybė.

Įstaigoje nuolat ir laiku reaguojama į šeimos poreikius:

- Ikimokyklinio ugdymo pedagogas susipažįsta su vaiko ugdymo tradicijomis šeimoje, jo kultūrine ir socialine aplinka, vertina tėvų (globėjų), kitų vaiko artimųjų vaidmenį ugdant vaiką, aptaria lūkesčius.
- Daugiavaikėms šeimoms padedama gauti socialinę paramą-mokesčio nuolaidą, susitvarkyti dokumentus.
- Prireikus ikimokyklinio ugdymo pedagogas rekomenduoja vaiko tėvams (globėjams) konsultuotis su švietimo pagalbos specialistais (logopedu), kreiptis į įstaigos Vaiko gerovės komisiją ar pedagoginę psichologinę tarnybą dėl vaiko ugdymosi poreikių.
- Sąveika su tėvais (globėjais) grindžiama nuolatiniu individualių vaiko ugdymosi poreikių ir galimybių aptarimu, tinkamų ugdymosi pasiekimų bei pažangos vertinimo metodų parinkimu,
- dalijimusi informacija ir patirtimi apie vaiko ugdymą ir ugdymąsi, daromą pažangą.
- Siekiama užtikrinti, kad tėvai (globėjai) aktyviai dalyvautų ugdymo procese, priimdami su vaiko ugdymu ir ugdymusi susijusius sprendimus, iš šitaip dalytųsi atsakomybe už vaiko ugdymo kokybę.

Bendraujama su tėvais tėvų susirinkimų, individualių susitikimų, atvirų durų dienų, šventinių renginių, pramogų, rytmečių metu, organizuojamos parodos, tėvų tiesioginis ir netiesioginis švietimas, informacijos sklaida elektroninio dienyno, facebooko, svetainės pagalba.

Ši programa orientuota į bendrųjų kompetencijų ugdymą, skatina bendradarbiauti visus ugdymo dalyvius: aptarti tikslus ir uždavinius, metodus, priemones, pedagogų ir tėvų lūkesčius, ugdytinių poreikius, numatyti ugdymo perspektyvą, teikti tėvams individualią informaciją apie vaikų raidą, pasiekimus, korekcijos tęstinumą šeimoje.

Regos centro „Linelis“ bendrauja ir bendradarbiauja su Lietuvos regos centrais: Šiaulių P. Avižonio regos centru, Klaipėdos regos ugdymo centru, Kauno P. Daunio aklųjų ir silpnaregių ugdymo centru, LASUC. Bendradarbiaujama organizuojant ar dalyvaujant kvalifikaciniuose renginiuose, konsultuojantis ir kt.

Bendradarbiaujama su Panevėžio lopšeliais-darželiais „Pušynėlis“, „Vaikystė“, „Varpelis“, Riešutėlis“, Panevėžio pradinė mokykla, Panevėžio Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų pagrindinė mokykla, „Šviesos“ mokykla, Panevėžio lėlių vežimo teatru, Panevėžio kraštotyros muziejumi, Panevėžio Gamtos mokykla. Sąveika tarp socialinių partnerių vyksta edukacinių išvykų, veiklų metu, dalinantis metodine ir edukacine medžiaga, organizuojant metodines dienas.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

3. 1. Tikslas-atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

3. 2. Uždaviniai

1. Užtikrinti vaikui saugius, turiningus, džiugius ir kūrybiškus ankstyvojo amžiaus ir ikimokyklinius metus, sudarant visas sąlygas žaidimams ir jų plėtotei.
2. Skatinti vaikų kalbinę saviraišką, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais, plėtoti emocinę, socialinę, kultūrinę patirtį, sudarant galimybes sklandžiai pereiti iš ankstyvojo amžiaus į ikimokyklinę, iš ikimokyklinės į priešmokyklinio ugdymo pakopą.
3. Tęsti ir gilinti ugdymo šeimoje tradicijas, ugdant tautiškumą, pilietiškumą, demokratiškumą, kompensuoti skirtingas aplinkos sąlygotas raidos netolygumus, sudarant optimalias sąlygas vaiko vystymui(si), ugdymui (si).
4. Atsižvelgiant į vaikų amžių, individualias galias, padėti jiems gilinti ir išsaugoti ryšį su gimtuoju kraštu, puoselėjant tautos tradicijas ir papročius, sudarant galimybes patirti pažinimo džiaugsmą, plėtoti intelektualinius gebėjimus, atrasti ir pačiam perimti įvairius pažinimo būdus.
5. Ugdyti vaikų atvirumą, pagarbą ir atsakomybę, gebėjimą suprasti, kas svarbu kitam ir pasirengimą padėti kitam, apmąstyti, turėti savo nuomonę ir remtis ja įveikiant įvairias gyvenimo problemas.
6. Saugoti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, ugdyti teigiamą požiūrį į sveiką gyvenseną, garantuoti vaiko saugumą, padėti socializuotis naujoje aplinkoje, tenkinti aktyvumo ir judėjimo poreikį.
7. Tenkinant vaiko ir šeimos lūkesčius, siekti deramo vaiko socializacijos lygio, į ugdymo turinį integruoti kitas ugdymo programas.
8. Kaupti, apibendrinti ir analizuoti įstaigą lankančių vaikų pasiekimų kaitą, pritaikant ugdymo procesą vaikų grupės ir kiekvieno vaiko poreikiams bei galimybėms.

3. 4. UGDYMO PRINCIPAI

Demokratiškumo principas

Santykiai tarp vaiko ir suaugusiojo laikomi dviejų lygiaverčių asmenybių santykiais ir reiškia pagarba skirtumams. Tai atspindi įstaigos pedagogų požiūrį į vaikystę ir vaiką.

Žiūrima į vaiką kaip į pilnavertį žmogų – aktyvų, smalsų, siekiantį užkariauti aplinkinį pasaulį.

Savarankiškai vaiko iniciatyvai duodama erdvės, laiko, profesionalaus dėmesio.

Siekiama, kad žemas kultūrinis kai kurių šeimų lygis nesutrukdytų vaikui harmoningai vystytis: vaikas

darželyje ugdomas nuo 1 metų.

Humaniškumo principas

Padedama vaikui atskleisti ir realizuoti savo paties galimybes.

Vaikas gerbiamas kaip asmenybė, garantuojama jam teisė gyventi ir elgtis pagal prigimtį bei asmeninę patirtį.

Taikomas prasmingas vaiko poreikius, interesus, galimybes atitinkantis ugdymo turinys, metodai.

Sudaromos sąlygos visapusiškam vaiko ugdymui, harmoningam asmenybės vystymui.

Prieinamumo principas

Vaikai ugdomi atsižvelgiant į psichofizines galimybes, individualias savybes, poreikius, interesus, patirtį, gyvenimo ritmą. Siekiama išžvelgti kiekvieno vaiko galimybių ir gebėjimų ribas bei garantuoti tolesnę sėkmingą jų plėtotę.

Individualiai ugdomi gabūs vaikai bei vaikai turintys vystymosi ir elgesio sutrikimų.

Ugdoma atsižvelgiant į skirtingoje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje augusius vaikus.

Tautiškumo principas

Lopšelyje-darželyje gaivinamos ir puoselėjamos tradicinės lietuvių kultūros vertybės.

Ugdomas vaiko noras pažinti ir perimti tautos kultūrą, remiantis tautos tradicijomis, skatinti kūrybinę saviraišką.

Puoselėjamas tautinis identitetas, atspindima Aukštaitijos regiono etninė kultūra.

Tęstinumo principas

Užtikrinamas ugdymo šeimoje tęstinumas (šeimos ir pedagogų sąveika adaptacijos laikotarpiu ir vėliau).

Ankstyvojo ugdymo turinys suderintas su ikimokyklinio ugdymo turiniu.

Ikimokyklinio ugdymo turinys suderintas su priešmokyklinio ugdymo turiniu, siekiant, kad vaikas darniai pereitų prie ugdymo priešmokyklinėje grupėje.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

4. 1. UGDYMO TURINIO MODELIAVIMAS

* Kiekvienas pedagogas turi teisę ir laisvę pats rinktis, modeliuoti, išmėginti ir tobulinti ugdymo programą pagal įstaigą lankančių vaikų poreikius, ugdymo (ai) stilių, patirtį, tėvų lūkesčius, pasiūlymus.

* Ugdymo turinys programoje modeliuojamas pagal kompetencijas, kurias naudojant planuojamos teminės savaitės, nurodant aktualiausias kompetencijas, galimus uždavinius ir projektus. Ugdymo turinio formą mokytojas gali keisti.

* Nuolat pildomas grožinės ir kt. literatūros kūrinių, naudojamų ugdymui, sąrašas. Grožinės literatūros kūriniai planuojami savaitiniuose ugdymo planuose.

* Savaitiniame plane planuojamos vaiko veiksenos, ugdymo formos, būdai, metodai, esant reikalui ir, ugdant specialiųjų poreikių ugdytinius, turinys individualizuojamas.

* Teikiama specialioji pedagoginė pagalba tiems vaikams, kuriems jos reikia. Pritaikoma aplinka, numatomi tikslai, metodai pagal kiekvieno vaiko poreikius, gebėjimus, pagal jo ugdymosi sąlygas. Mokytojo ir specialistų aptariami alternatyvūs ugdymo būdai, pritaikomos ugdymo priemonės. Derinami logopedo, tiflopedagogo, specialiojo pedagogo, judesio korekcijos pedagogo, muzikos mokytojo savaitiniai planai. Esant reikalui, kartu su tėvais, specialistais rengiami individualaus ugdymo planai.

* **Tiflopedagogas** darbą planuoja derindamas su mokytojo planais. Numato pedagogines korekcines priemones antriniams nukrypimams šalinti, moko efektyvių aplinkos suvokimo būdų, lavina vaiko regėjimo funkcijas, moko naudotis išlikusio regėjimo galimybėmis, laikytis veiklos ir poilsio režimo įstaigoje ir namuose.

* **Logopedo** ir mokytojo ugdymoji veikla integruojama viena į kitą, atsižvelgiant į vaikų komunikacijos lygį, laikomasi ugdymo principų. Kalbos korekcinis ugdymas derinamas su bendru ugdytinio ugdymo procesu. Pasiekimai aptariami su mokytojais, tėvais, numatomos konkrečios korekcinio poveikio priemonės, tęstinumo galimybės.

* **Specialusis pedagogas** darbą planuoja derindamas su mokytojo planais, sudaro individualias pažintinės veiklos, kalbos, bendravimo, sensomotorikos, socialinių įgūdžių ugdymo programas; prireikus papildomai sudaro higienos ir savitvarkos įgūdžių formavimo programas.

* **Judesio korekcijos pedagogas** atlieka vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, fizinės būklės įvertinimą. Pagal atliktą įvertinimą sudaro individualias kūno kultūros programas. Veda gydomosios mankštos užsiėmimus. Lavina vaikų fizinės ypatybės. Teikia korekcinę pagalbą vaikams, turintiems ortopedinius ir kitus sutrikimus.

* Mokytojas renkasi įvairias **ugdymo turinio įgyvendinimo metodus**: pokalbius, individualią bei grupinę veiklą, ekskursijas, žaidimus, pramogas, šventes, temines dienas, projektinę veiklą, netradicines dienas ir kt. Veiklą organizuoja darželyje ar už jo ribų: muziejuose (edukacinių programų metu), gamtoje, Gamtos mokykloje ir kt.

* Mokytojas renkasi įvairias **ugdymo priemones**, apibrėžtas **Švietimo aprūpinimo standartuose, patvirtintuose** Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. V-2368 (Žin., 2011, Nr.155). Aplinka turtinama **mokymo priemonėmis**, reikalingomis programoje apibrėžtam ugdymo turiniui įgyvendinti: **bendrojo ugdymo dalyko vadovėliais, vadovėlius papildančiomis (spausdintos ar skaitmeninės) mokymo priemonėmis, daiktais, medžiagomis ir įranga** (programoje apibrėžtam ugdymo turiniui įgyvendinti reikalingos darbo, kūrybos, vaizdinės priemonės, kompiuteriai, kompiuterių įranga, žaislai ir kita), **ugdymo priemonėmis**, kurios padeda **plėtoti vaikų fizinės, socialinės-emocinės, pažintinės, kūrybinės galias, specialiosiomis mokymo priemonėmis (vaizdinės, techninės, demonstracinės, skaitmeninės mokymo priemonės, žaislai, daiktai, medžiagos, literatūra ir pratybų sąsiuviniai), parengtos ar pritaikytos mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, skaitmeninėmis mokymo priemonėmis, ugdymo procesui reikalinga literatūra** (programinė, informacinė, mokslo populiarioji, vaikų, jaunimo, klasikinė, metodinė literatūra, kultūros, švietėjiški ir mokslo populiarinimo periodiniai leidiniai). Įstaigos aplinka turtinama **priemonėmis mokinio darbo vietai, poilsiui ar individualiam darbui bei mokymo priemonėms laikyti reikalingais baldais**.

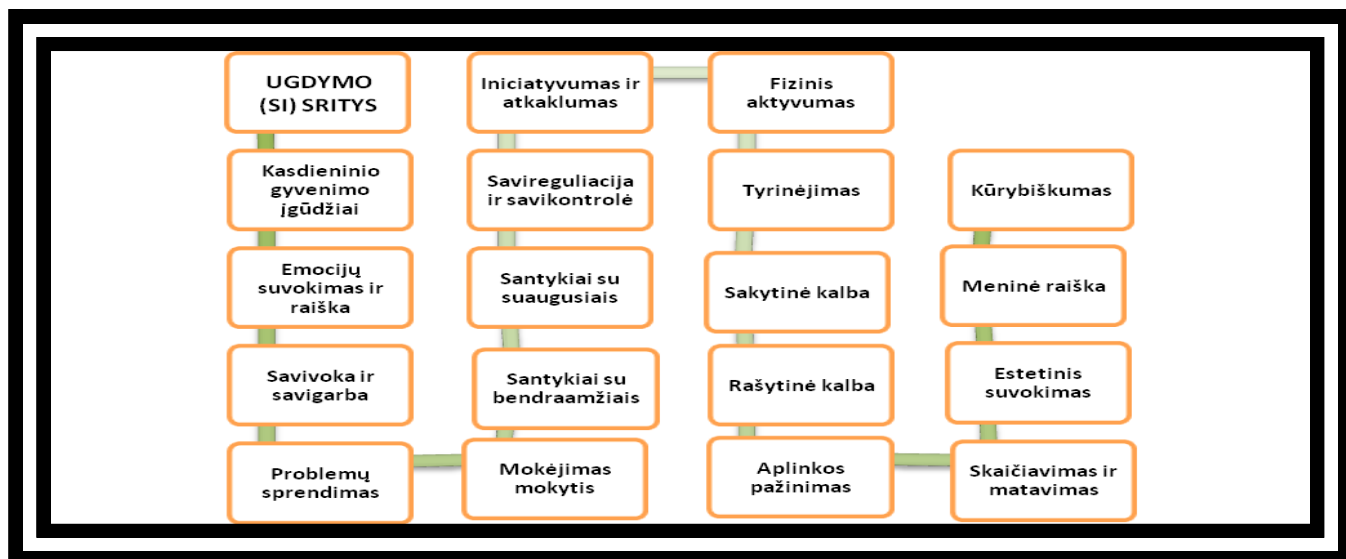
* Mokytojas renkasi ikimokyklinio ugdymo priemones, kurios padeda plėtoti ikimokyklinio amžiaus vaikų fizinės, socialinės-emocinės, pažintinės, kūrybinės galias.

4. 2. UGDYMO TURINYS

Ugdymo programos dera tarpusavyje ir užtikrina ugdymo tęstinumą, orientuotos į visuminį vaiko ugdymą(si), nes ugdymo modelius ir programas vienija analogiški tikslai ir principai. Pagrindinės ugdymo modelių ir programų idėjos optimaliai padeda atsiskleisti vaikui, skatinti jo saviraišką, ugdymo turiniui tapti savastimi.

Šiuolaikiniame ugdyme iškyla asmens kompetencijos svarba. Kompetencijos dėmenys- vertybinės nuostatos, gebėjimai ir įgūdžiai, žinios ir supratimas. Dėmenų plėtotė priimama kaip integralus, vientisas procesas. Skiriamos kompetencijos: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo, meninė kompetencijos. Kompetencijos samprata nusako pagrindines šiuolaikinio ugdymo tendencijas- padėti vaikui įgyti ir plėtoti kasdieniam gyvenimui ir ugdymui (si) reikalingų kompetencijas, remiantis vaiko socialine-kognityvine patirtimi, nes pripažįstama, kad jis yra žinių visuomenę konstruojantis subjektas, joje veikiantis ir ją kuriantis.

Vaiko pasiekimai ir ugdytini gebėjimai teikiami pagal išskiriamas UGDYMO SRITIS, kurių yra 18. (žr.1 pav.)

1. lentelė. Ugdymo(si) sritys

Programoje pasiekimų sritys sąlyginai jungiamos į kompetencijas, nes kiekviena kompetencija gali apimti keletą ugdymosi pasiekimų sričių. Ugdymo(si) turinys atskleidžiamas per kompetencijas (žr. 2 lentelę).

Socialinė kompetencija	Sveikatos saugojimo kompetencija	Komunikavimo kompetencija	Pažinimo kompetencija	Meninė kompetencija
Ugdymosi pasiekimų sričių sąsajos				
♦ Emocijų suvokimas ir raiška ♦ Savireguliacija ir savikontrolė ♦ Savivoka ir savigarba ♦ Santykiai su suaugusiais ♦ Santykiai su bendraamžiais ♦ Iniciatyvumas ir atkaklumas ♦ Problemų sprendimas	♦ Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai ♦ Fizinis aktyvumas ♦ Savireguliacija ir savikontrolė	♦ Savireguliacija ir savikontrolė ♦ Sakytinė kalba ♦ Rašytinė kalba ♦ Meninė raiška ♦ Aplinkos pažinimas	♦ Aplinkos pažinimas ♦ Skaičiavimas ir matavimas ♦ Iniciatyvumas ir atkaklumas ♦ Tyrinėjimas ♦ Problemų sprendimas ♦ Mokėjimas mokytis	♦ Meninė raiška ♦ Estetinis suvokimas ♦ Kūrybiškumas

2 lentelė. Ugdymosi sričių sąsajos

Edukacinė aplinka kuriama vadovaujantis Švietimo aprūpinimo standartais patvirtintais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011m. gruodžio 12d. įsakymu Nr. V-2368.

Visuminio ugdymo modeliai apsprendžia skirtumus kuriant edukacinę aplinką priemones, inventorių, priemones, žaislus, įrangą, baldus naudojamus patalpose ir lauke. 3 lentelėje pateikiamas rekomenduotinas priemonių, žaislų, inventoriaus sąrašas reikalingas tinkamai siekti ugdymo programoje numatytų tikslų, kuriant ir turtinant edukacinę aplinką:

Turinys	Visuminis ugdymas
Smulkioji motorika	Priemonės, žaidimai: vėrimas, rišimas, sukimas, manipuliavimas, dėliojimas.
Sensorika	Šviesos stalas, šviečiantis kilimas, šviečiantis molbertas, šviesos pluoštas, šviečiančio pluošto lempa UFO, spalvų gaudyklės skydas, burbulų vamzdis, išformuoti veidrodžiai, optinis tunelis, pakabinama supynė – lizdas „Kokonas“. Masažiniai kamuoliai, balansavimo akmenėliai, taktilinės pėdutės, mažųjų sensorinių plytelių komplektas. Kvapų dėžučių rinkinys, skirtingų tekstūrų rinkinys.
Lavinantys žaislai	Lavinamieji žaidimai (stalo, pažinimo, loginiai), medinės dėlionės su rankenėlėmis, sluoksniuotos medinės dėlionės, teminės ir grindų dėlionės, medinės kaladėlės, lego konstruktoriai, magnetinis konstruktorius.
Kalba	Lavinamoji maxi dėlionė ABĖCĖLĖ, raidžių trafaretai, magnetiniai raidynai, skaitymo kortelės, dėlionės, domino, stalo žaidimai kalbai ugdyti, fotografijų kortelės rišliajai kalbai ugdyti, kortelės artikuliaciniam aparatui lavinti.
Literatūra	Interaktyvios knygos su papildyta realybe, enciklopedijos ir žinynai, garsinės ir muzikinės knygelės, lytėjimo knygelės, knygelės su dėlionėmis, erdvinės knygelės su langais, lavinamosios ir užduočių knygelės, pasakos, poezija, dainelės, smulkioji tautosaka, žurnalai.
Matematika	Medinės kaladėlės su skaičiais, skaičių trafaretai, geometrinės figūros, skaitytuvas – skaitliukai, lavinamieji stalo žaidimai „Skaičiai“, kortelių žaidimai: „Laikas“, „Dydis“, „Spalva ir forma“.
STEAM, aplinkos pažinimas	STEAM priemonės: eksperimentų knygos, tyrinėjimų staliukai, pipetės, pincetai, didinamieji stiklai, vabzdžių stebėjimo indeliai, mikroskopas, teleskopas, balansinės svarstyklės, matavimo indų rinkiniai, mėgintuvėliai, smėlio laikrodžiai, vidaus/lauko termometras. Priemonės gamtai, jos reiškiniams pažinti: paveikslai, muliažai. Priemonės, paveikslai, nuotraukos, ekologijai, geografijai, šalies istorijai pažinti. Paveikslai: higiena, sveika gyvensena. Tautinė atributika simbolika. Laikrodžiai. Kalendoriai: savaitės, dienos, mėnesio, oro kalendorius, sieninis kalendorius, mėnesiai-metai. Derinimo ir sandaros dalių kortelės, vystymosi linijos (etapai). Sausumos ir vandens gaublys (šiurkštus). Žemynų gaublys (spalvotas). Pasaulio žemėlapis (intarpų). Kompasas. Žemės paviršiaus formos maketai. Įranga gamtos pažinimui: akvariumas, terariumas, narvelis ir kt.
Dailė, darbeliai	Piešimo popierius, spalvotas popierius, kartonas, gvašas, akvarelė, teptukai, indeliai vandeniui, prijuostės, padėkliukai, pieštukai, flomasteriai, kreidelės, žirklys, plastilinas, plastilino lentelės, modelinas, klijai.
Muzika	Metalofonas, ksilofonas, švilpynės, armonikėlės, dūdelės, būgneliai, marakasai, tamburiniai, kastanjetės, muzikiniai kiaušiniai, muzikinis trikampis, varpeliai, žvangučiai, kanklės, akordeonas, armonika.
Teatras	Lėlių teatras, pirštinių ir pirštukinių lėlės, dekoracijos, karnavaliniai kostiumai, kaukės.
Saugus eismas	Plakatai „Saugus eismas“, kelio ženklai, perėjų maketai, mašinos, saugos liemenės.
Sportas, kūno kultūra	Kamuoliukų baseinas, žaidimų parašiutas, jogos kilimėliai, splavoti lankai, kūgiai, pusiniai kūgiai, laipiojimo sienelė, gimnastikos sienelė, gimnastikos tiltukas, gimnastikos kamuoliai, krepšinio kamuoliai, futbolo kamuoliai.

Žaidimų kampeliai	Lėlių nameliai, lėlių namelių baldeliai, lėlės, lėlių vežimėliai, kasos aparatai, indai, vaisių ir daržovių muliažai, parkavimo garažai, mašinėlės, gydytojo rinkinys, mechaniko rinkinys, gyvūnų figūrėlės.
Baldai	Baldų komplektai, virtuvės komplektai, drabužių džiovinimo spintos, multifunkcinių daiktų spintelės, drabužinės su suoliukais, rankšluostinės, lovytės, mediniai staliukai su kėdutėmis, rašomieji stalai, knygų stovai, lavinamieji baldai (virtuvėlės, parduotuvės), manipuliacinės sienelės.
Lauko edukacinės erdvės, inventorius	Edukacinės erdvės: „Mobilus daržas“, „Sodinamas sodelis“, „Vabalų viešbutis“, „Muzikos garsai“, „Kalnelis“, „Futbolo aikštė“. Sūpynės, spyruoklinės sūpynės, čiuožynės, pavėsinės, nameliai, smėliadėžės, smėlio ir vandens žaidimų stalai, smėlio ir vandens žaislai, pakabinami hamakai, palapinės.
Prezentacijų lentos ir kita įranga	Projektoriaus ekranas, projektorius, konferencinis stovas, bloknatai konferencijų stovui, žymekliai. Magnetinės lentos, magnetai.
IKT priemonės	Edukacinės bitutės robotai „Bee-Bot“, interaktyvios grindys, interaktyvios lentos, nešiojami kompiuteriai, spausdintuvai, atminties raktai (USB), kompaktiniai CD/DVD diskai, magnetofonai, nešiojamos bluetooth kolonėlės, fotoaparatai, laminatorius.

3 lentelė. Rekomenduotinos priemonės, žaislai, inventorius.

Ugdymo turinys perteikiamas vadovaujantis pasirinkta teorine ugdymo samprata ir orientuojamas į vaiką, jo poreikius, interesus, kultūrą, grindžiamas naujaisiais vaiko, vaikystės bei šeimos socialiniais-kultūriniais vertinimais, gerąja įstaigos patirtimi. Atsižvelgiama į vaiko asmenybės raidos tarpsniams būdingus dėsningumus, esminius individualius ir grupinius augančio žmogaus poreikius, įstaigos profilį, tikslus, realias sąlygas.

Ugdymo turinys :

- ♦ atliepia žaidimo ir tikslingo pažinimo santykį, ugdymo (si) vientisumą, ugdytojo ir ugdytinio sąveiką, skatinančią vaiko aktyvumą, kūrybiškumą, saviraišką;
- ♦ yra aktualus, prasmingas ir vertingas, sudarantis prielaidas įvairiapusei vaiko galių plėtočiai ir sklaidai;
- ♦ paremtas asmeniniu pažinimu, padedančiu atskleisti tikrovės reiškinių ryšius ir sąveikas;
- ♦ taikomas konkrečios ugdymo grupės specifikai;
- ♦ individualizuojamas atsižvelgiant į individualius poreikius, turimų gebėjimų, įgūdžių lygmenį, numatant tolesnio ugdymo perspektyvą (priešmokyklinis ugdymas);

pritaikytas, lankstus leidžiantis realizuoti specifinius poreikius ir gebėjimus.

Programoje ugdymo turinys perteikiamas per kompetencijas, numatant kiekvienos kompetencijos sąsajas su ugdymosi sritimis ir ugdymo gaires–tai atitinkamų ugdymo sričių veiklos turinys, jo įgyvendinimo būdai, galimos vaiko veiksenos.

Vaiko pasiekimai ir gebėjimai teikiami vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001).

- ♦ Vaikas-ugdymas grindžiamas amžiaus tarpsnių ypatumais ir individualiomis galiomis. Prioritetas teikiamas vaiko asmenybės galių (fizinė, intelektinė, emocinė ir kt.) sklaidai, jo turinys parenkamas orientuojantis į vaikų amžių, galimybes, patirtį, jų polinkius ir norus.
- ♦ Pažinimas-vadovaujamas nuostata, kad vaikas pažįsta pasaulį stebėdamas, emocionaliai išgyvendamas ir praktiškai veikdamas. Tai vyksta veiklos, individualios patirties dėka. Pažinimas siejamas su įvairiapuse veikla, kuri skatina pažinimo procesų lavėjimą. Akcentuojamas žinių įprasminimas jausminiu pagrindu, pažintinės, jausminės veiklos rėmimasis individualia branda.
- ♦ Ugdymo procesas-visuminio ugdymo struktūrinė ašis yra- formotinių vaizdinių, pažinimo, aktyvios veiklos, būdų, emocinių vertinimo santykių integruota sistema. Vadovaujantis šia nuostata vaikams sudaroma galimybė rinktis veiklą, patiems tyrinėti, spręsti įvairias

problemas, išgyventi, kurti.

Skiriami keli pagrindiniai vaikų veiklos organizavimo būdai: individuali, bendra, grupinė vaikų veikla, kurią gali sieti bendra tema; sudaranti prielaidas apjungti įvairią veiklą. Vaikams sudaroma galimybė rinktis veiklą pagal pomėgius, individualią brandą. Vaikų kolektyvinė veikla derinama su nedidelių grupelių bei individualia veikla arba, atsisakius kolektyvinės veiklos etapo, sudaromos galimybės vaikams veikti individualiai ar nedidelėmis grupelėmis. Pažymėtina, kad bendros veiklos vyrovimo vengiama, nes ikimokyklinio amžiaus vaiko veikla efektyvi tik tuomet, kai jis susidomi tuo ką daro, be to, jam būdinga dažnai keisti užsiėmimą, vaikas nori rinktis, aktyviai pats veikti. Grupinei bei individualiai veiklai vaikus gali paakinti bendra probleminė užduotis, kurią jie kartu su auklėtoja suformulavo. Grupės edukacinė aplinka skirstoma veiklos erdvėmis.

Visuminio ugdymo modelis sudaro prielaidas integracijos galimybėms, nes tam tikros veiklos rūšys gali tapti kitos veiklos sudėtinė dalimi. Organizuojant vaikų veiklą, svarbu, kad formuotųsi geranoriški jų tarpusavio santykiai, jie pratintųsi veikti šalia, netrukdydami vienas kitam, ar žaistų kartu draugiškai tardamiesi, dalydamiesi veikla pagal kiekvieno galimybes. Vaikai gali įgyti ir unikalią bendravimo, bendradarbiavimo su kitais patirtį, nes nuolat mokomi būti šalia kitų ir kartu su kitais.

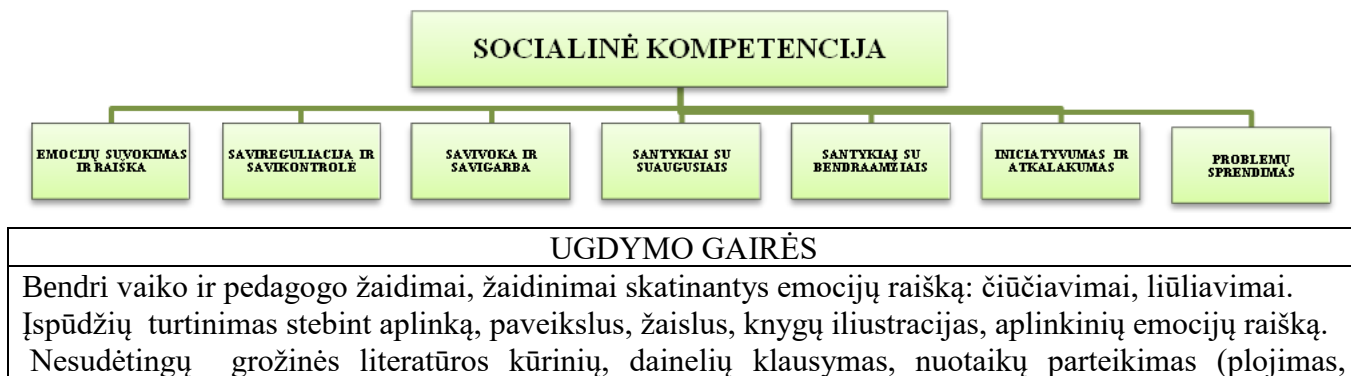
♦ Pedagogas veiklą plėtoja kartu su vaikais ir išnaudoja palankias sąlygas įprasminant, apibendrinant, pergrupuojant žinias. Svarbiausias orientyras veiklai organizuoti yra ugdymo tikslai, kurių kryptingai siekiama. Veikdama kartu su vaiku, auklėtoja mato, ką jis moka, kokie jo veiklos įgūdžiai, turi galimybę toliau plėsti žinias, formuoti įgūdžius, kurie būtini tam vaikui. Pabrėžiamas auklėtojos vaidmuo kuriant šiltą, laisvą, ramią atmosferą grupėje, sudarant sąlygas, suteikiančias galimybę laisvai rinktis veiklą, bendravimo partnerius, atkreipiant vaiko dėmesį į kito jausmus, išgyvenimus, įspūdžius.

4. 3. ANKSTYVOJO AMŽIUS (1,5-3 M.) UGDYMO TURINYS

♦ Pažintinis vystymasis. šio amžiaus vaiko intelektas ikioperacinis, t.y. jau formuojasi prielaidos loginiams mąstymo veiksams. Tai nulemia vaiko protinės veiklos galimybes. Šiuo laiku pradedama suprasti, kad daiktas egzistuoja realiai ir žodžio pavidalu. Kalba vystosi sparčiai, vaiko žodynas turtėja ir tobulėja. Sparčiai besivystanti kalba iš esmės keičia vaiko mąstymą, tarpasmeninį bendravimą ir savęs suvokimą. Simbolinė kalbos funkcija šiame amžiuje reiškiasi ne tik žodžiais, bet ir simboliu žaidimu, bet ir piešiniu.

♦ Psichosocialinis vystymasis. Psichosocialinio vystymosi tikslas yra savikontrolės jausmas, kartu išlaikant pozityvų savęs vertinimą, tikėjimą savimi. Tai pasiekama per savarankiškumą, individualų aktyvumą įvairiausioje veikloje. Vaikas pradeda suprasti nuolat pasikartojančius poreikius, būsenas, reikalavimus kitiems tai, kas lemia savivaizdžio kūrimosi pradžią. Didėja savarankiškumas, emocinė nepriklausomybė rodo vaiko augimo ir brendimo ženklą.

Vienas iš svarbiausių šio amžiaus vystymosi uždavinių -simbolinis žaidimas ir sugebėjimas fantazuoti. Žaidimas - aukščiausia egocentrinės minties raiška, pabrėžianti subjektyvią ir individualistinę vaiko prigimtį. Žaidimas vaiko gyvenime darosi vis svarbesnis ir reikšmingesnis, tampa bendra vaiko ir suaugusio komunikacinė veikla. Formuojasi savarankiški higienos kultūros įgūdžiai, lavėja dėmesys, atmintis. Šiame amžiuje vaiko socialinis, emocinis, fizinis, intelektinis vystymasis integralus, visuminis. Atsižvelgiant į tai, kad spartesnė vienos srities raida stimuliuoja kitų sričių raidą ir atvirkščiai, siekiama sudaryti įvairiapusę ugdymo (si) aplinką, sudaryti palankiausias sąlygas vaiko gabumų pradmenų plėtojimuisi.

mimika).

Netikėto efekto žaidimai- slėpimas, radimas, ieškojimas.

Lietuvių liaudies žaidinimai. Ritualiniai susipažinimo, pasisveikinimo, atsisveikinimo, dienos ritmo žaidimai, dainelės, eilėraštukai.

Žaidimai pavieniui, po kelis žaidimų salelėse, su įvairiais žaislais.

Bendra suaugusiojo ir vaikų žaidimai ir veikla.

Pažintiniai ir lavinamieji žaidimai skatinantys dalintis, perduoti vienas kitam žaislus, daiktus, „Vardų“ žaidimai, žaidimai su veidrodžiais, lopšinės, dainelės su vaikų vardų kartojimu.

Knygelių iliustracijų, paveikslėlių stebėjimas, pavadinimas, aptarimas.

Žaislų, priemonių ir kitų veiklų pasirinkimas įvairiose edukacinėse aplinkose (grupė, kiemas, salė).

Sąlygų sudarymas išbandyti ir pažinti žaislų, priemonių funkcijas.

Savarankiškos veiklos skatinimas padedant, kartu užsiimant ir leidžiant pačiam užsiimti.

Aplinkos parengimas inspiruojantis norimą veiklą (žaislai, žaidimai ir kt.).

Veiklų, žaidimų kartotinumų inicijavimas.

Žaidimai ir veiklos šalia ar kitų vaikų tarpe.

Epizodiniai ir trumpi kontaktai vaidmeninių ir kitų žaidimų metu.

Ilgesni žaidimai dviese, trise-vaidmeniniai, stalo, statybiniai, didaktiniai, ramūs, judrieji, muzikiniai .

Žaidimo pobūdžio ir vaidmens supratimas, veiksmų su daiktais-pakaitalais metu.

bendravimo pradmenų įgijimas ir plėtojimas, perėjimas nuo pamėgdžiojimo į socialinę sąveiką.

Tarpusavio veiksmų derinimas, tam tikros žaidimo tvarkos laikymasis organizuojant ratelius, imituojant dainų judesius.

UGDYMO GAI RĖS

Natūralus bendravimas su suaugusiais, kitais vaikais. Suaugusiųjų kalbos, veiksmų imitavimas.

Žaidybinės situacijos. Garsų pamėgdžiojimai.

Daiktų apibendrinimas pagal esminius požymius, juos pavadinant (lėlės, kamuoliai, mašinos) didaktinių pratybų, žaidimų, pokalbių , stebėjimų metu.

Mandagumo žodynas (pasisveikinimas, padėkojimas, atsisveikinimas, ir kt.).

Eilėraščių , pasakų skaitymas, iliustracijų vartymas, stebėjimas, džiaugimasis jomis.

Prozos kūriniai, lietuvių liaudies žaidimai, dainelės.

Tautosakos, grožinės literatūros kūriniai, kuriuose veikia vaikų matyti gyvūnai, atspindi žinomos buitinės, žaidybinės ar šventinės situacijos.

Šventiniai renginiai įstaigoje , grupėje. Vyresniųjų darželio vaikų veiklos stebėjimas dalyvavimas joje.

Spektaklių stebėjimas. Aplinkos , jos reiškinių stebėjimas.

Natūralaus spontaniško noro bendrauti, deklamuoti, imituoti palaikymas.

Pagalba suprantant kalbos prasmes, sakytinę kalbą.

Skatinimas kalbėti aiškiai, neskubant, mintis reikšti kelių žodžių sakiniais.

Palaikyti norą pasakyti savo pageidavimus, pavadinti veiksmus ir kt.

Suteikti kuo daugiau galimybių bendrauti, žodžiu reikšti mintis.

Skatinti teigiamas emocijas, pasitikėjimą savimi bendraujant .

Plėtoti estetinę kalbos nuostatą. Pratinti dėmesingai klausytis tautosakos, grožinės literatūros kūrinių, išgyventi vaizduojamus įvykius.

Sudominti knygomis, iliustracijomis. Padėti pajusti kalbos grožį, skambesį dainuojant, sekant, deklamuojant . Padėti patirti malonumą išreiškiant save kalbant, deklamuojant.

Skatinti bandymus bendrauti su kitais vaikais. Reikšti įvairias emocijas, jausmus, atsakyti į kito jausmų raišką.

Užmegzti emocinį ryšį su vaiku, sudaryti sąlygas saugiam prierašumui.

PAŽINIMO KOMPETENCIJA APLINKOS PAŽINIMAS SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS PROBLEMŲ SPRENDIMAS TYRINĖJIMAS MOKĖJIMAS MOKYTIS					
UGDYMO GAIRĖS					
Pasaulio pažinimo patirties įgijimas įvairiapusės veiklos metu. Aplinka ir žmogus joje . Aplinkos objektų pažinimas, įvairių pojūčių pagalba. Manipuliavimas, eksperimentavimas įvairiais aplinkos objektais , įvairių jutimų pagalba jų dydžio , svorio, spalvos, kvapo, skonio suvokimas. Padėties erdvėje nustatymas, suvokimas. Laiko tėkmės suvokimo pradmenys. Kiekio suvokimas skaičiuojant. Seka, elementų ryšiai (atkartojimas - plojant,). Didaktiniai žaidimai, pratybos įgyto patyrimo įtvirtinimui ir plėtojimui. Žmonių gyvenimo būdo, darbo , technikos įvairovės pažinimas betarpiškai stebint, lankantis įvairiuose objektuose, žaidžiant, įgytą patirtį naudojant žaidimuose , produktyvioje veikloje. Pažinimo siejimas su krašto tradicijomis, papročiais. Profesijos, jų rūšys, paskirtis . Transportas. Buitis. Gamta ir jos reiškiniai. Medžiagų tyrinėjimas, jų fizikinių savybių išskyrimas naudojant įvairius analizatorius, ir supratimas Metų laikų , jų ritmo natūralus pažinimas ir suvokimas: stebint, būnant gamtoje, dalyvaujant bendroje suaugusiųjų ir vaikų veikloje, paminint kalendorines šventes. Gamtos reiškinių, objektų stebėjimas, tyrinėjimas aptarimas, fiksavimas įvairiais metų laikais. Sezoniniai reiškiniai gamtoje , oro permainos, temperatūros kaita. Gyvosios gamtos pokyčiai įvairiais metų laikais. Eksperimentavimas, betarpiškas patyrimas pažįstant gyvosios ir negyvosios gamtos reiškinius, suvokiant jų priežastingumą (vanduo, ledas, sniegas, smėlis, gamtinė medžiaga ir kt.) Augalai . Augalų, esančių artimiausioje aplinkoje stebėjimas, tyrinėjimas. Augalų dalys, dauginimasis, nauda, sąlygos auginimui. Augalų priežiūra grupėje ir darželio aplinkoje kartu su suaugusiu . Gyvūnai (vabzdžiai, ropliai, žuvys, paukščiai, žinduoliai). Artimiausios aplinkos gyvūnų pažinimas stebint, globojant, prižiūrint. Laukiniai ir naminiai paukščiai. Gyvuliai ir žvėrys. Pavadinimas, skyrimas. Būstas . Kūno dalys, paskirtis, išvaizda, poreikiai, maitinimasis, prisitaikymas prie aplinkos, dauginimasis. Nauda žmogui. Ekskursijos, išvykos susipažįstant su įvairiais gyvūnais , jų gyvenimo būdu, poreikiais natūralioje, grupės, darželio aplinkoje. Gyvūnų, augalų priežiūra grupėje (akvariumas). Bendra suaugusiojo ir vaiko veikla, prižiūrint grupę, darželio aplinką, keičiant, turtinant , puošiant ją. Pažintinės literatūros skaitymas, iliustracijų, nuotraukų stebėjimas ir aptarimas					
MENINĖ KOMPETENCIJA MENINĖ RAIŠKA ESTETINIS SUVOKIMAS KŪRYBIŠKUMAS					
UGDYMO GAIRĖS					
♦Dailė. Įvairių vaizdavimo technikų pažinimas ir išbandymas: štapavimas , aplikavimas, lipdymas, plėšymas ir kt. Gamtos reiškinių vaizdavimas (sniegas, lietus, ir kt.) menine raiška (piešimas, tapymas, štapavimas,					

garsų imitavimas ir kt. .)

Molio, plastilino savybių ir galimybių pažinimas ir išbandymas.

Piešimas, tapymas vaizduojant įvairias linijas, taškelius, brūkšnelius, didelius ir mažus skrituliukus ant paruoštų formų ir kt.

Savo ir draugų darbų stebėjimas, džiaugimasis jais.

♦ Muzika.

Muzikos klausymas (linksma, greitai, lėta), garso savybės (aukštas, žemas, garsus, tylus).

Muzikos tempas , judėjimas pagal jį.

Muzikos nuotaika , jos skyrimas, reiškimas judesiais, emocijomis.

Dainavimas palydint ritminiais judesiais.

Grojimas muzikos instrumentais (varpeliai, barškučiai, kaladėlės, ir kt.).

Laisvas improvizavimas atliekant nesudėtingas daineles, šokant, imituojant.

Žaidimai, inscenizacijos (plojimas, trepsėjimas, paukštelių, gyvūnų garsų ir judesių mėgdžiojimas).

Muzikos , dailės kūriniai apie gamtą, gyvūnus, metų laikus.

UGDYMO GAIRĖS

♦ Kasdienė sveikatinimo veikla.

Rytinės mankštos salėje, lauke, naudojant įvairių inventorių, judrūs, sportiniai žaidimai grupėje, salėje ir lauke, kūno kultūros užsiėmimai, sveikatingumo savaitės, vaistažolių arbatos gėrimasi grupėje, kvėpavimo pratimai.

Įvairūs judrūs, sportiniai, improvizaciniais žaidimai.

Susipažinimas su kūno sandara, jo priežiūra sportuojant.

Dalyvavimas grupės ir darželio sportiniuose renginiuose.

Betarpiškas dalyvavimas ramioje ir aktyvioje veikloje.

Judesių lavinimas įvairios veiklos metu: ėjimas ir bėgimas nurodytomis kryptimis, aplenkiant įvairius daiktus, pavejant riedančius daiktus, nešant, dėlioiant ir kt.

Bendrojo lavinimo pratimai įvairioms raumenų grupėms: pratimai rankoms, pečių juostai; pratimai kojoms; pratimai liemeniui; pusiausvyros pratimai.

Judrūs, žaidimai ir žaidybiniai pratimai grupėje, salėje, lauke su ėjimo, bėgimo, ropojimo, mėtymo, ridenimo, šokinėjimo judesiais.

Orientaciniai žaidimai įvairiose erdvėse.

♦ Asmens higiena ir saugumas .

Higienos, saugaus elgesio taisyklių laikymasis įvairios veiklos ir režiminių momentų metu .

Maitinimasis naudojant įrankius, pagalba suaugusiam serviruojant stalą.

Maitinimasis - laikysena prie stalo, naudojimas stalo įrankiais, servetėlė.

Kasdienės higieninės procedūros - burnos skalavimas, rankų plovimas.

Aplinkos stebėjimas ir dalyvavimas saviruošos ir savitvarkos darbuose.

Veikla smulkiosios motorikos lavinimui (vėrimas, rūšiavimas, ...)

Žaidimai su įvairiais žaislais (maitinimas, migdymas, ...)

Žaidimai ir veikla kartu ir šalia suaugusiųjų.

Pažintis su suaugusiais dirbančiais įstaigoje.

Pažintis su kitų vaikų tėvais.

Kartu mėgdžioti, modeliuoti įvairias situacijas, veiksmus, kalbą, bendravimą ir kt.

Įvairių gyvenimiškų situacijų, suaugusiųjų veiksmų, kalbos, poelgių, patyrimo realizavimas, mėgdžiojimas ir modeliavimas žaidžiant.

Bendras tarpusavio veiksmų derinimas, kartojimas, pratinimas prie tam tikros tvarkos.

♦ Enciklopedijos, pažintinė literatūra apie sveikatą, kūno sandarą, priežiūrą – skaitymas, stebėjimas, aptarimas.

♦ Kūno ir jo galimybių pastebėjimas, tyrinėjimas pažintinės , žaidybinės , judrios veiklos metu.

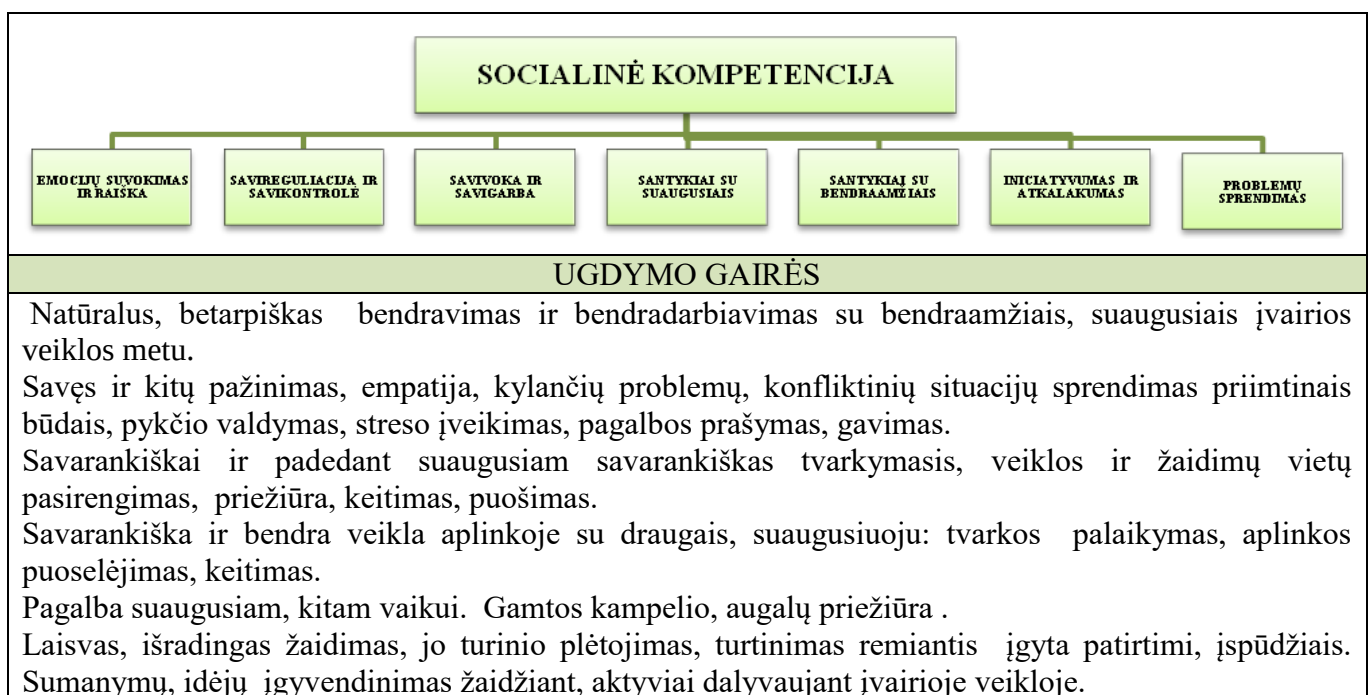
Natūralios gyvenimiškos situacijos, kasdieninė veikla, stebėjimai, pastebėjimai apie aplinkos poveikį sveikatai, gyvenimo būdai.

- ♦ Išvykos, ekskursijos-šeimos klinikos, vaistinės, sporto aikštynai, stadionas ir kt. .
- ♦ Didaktiniai žaidimai, pratybos, kita ugdomoji medžiaga įtvirtinanti ir plečianti įgytą patirtį. kūno galimybių išbandymus.

4. 4. IKIMOKYKLINIO AMŽIUS (3-5 M.) UGDYMO TURINYS

♦ Pažintinis vystymasis. Intelektas ikioperacinis, kuriame tebevyrauja simbolinė funkcija-nesančių objektų aplinkoje atkūrimas, vyresniame amžiuje jau vyrauja antroji ikioperacinio intelekto stadija, intuityvios minties pakopa. Vaikas kuriasi savitą pasaulio vaizdą. Sparčiai besivystanti kalba toliau iš esmės keičia vaiko mąstymą, tarpasmeninį bendravimą ir savęs suvokimą. Vyksta kokybiniai kalbos pokyčiai-žodžių reikšmės tampa labiau apibendrintos, vienai reikšmei nusakyti jau vartojama daug žodžių. Kaupiantis pažintinės veiklos, bendravimo patirčiai, didėja vaikų aktyvumas ir jo veiklos tikslingumas. Vyresniame ikimokykliniame amžiuje nuo 4-5 metų vyraujančia mąstymo forma tampa vaizdinis mąstymas. Intensyviai formuojasi vaiko savimonė, savarankiškumas. Vaikas tampa labai smalsus, imlus, viskuo domisi, daug klausinėja, prašo paaiškinti. Taip jis susikaupia, įgyja vis daugiau žinių, gebėjimų, išmoksta orientuotis įvairiose situacijose. Kuo daugiau žino, tuo geriau manipuliuoja turima informacija. Pažintinių gebėjimų raidą lemia vis geriau įsisavinama kalba. Pasak L.Vygodskio, nuo kalbos lavėjimo priklauso vaiko vaizduotė. Kalba turi vis didesnę poveikį elgesiui ir visų rūšių psichiniams procesams. Regos ir rankos koordinacija ir smulkioji motorika pasiekia tokį lygį, kad vaikas gali įsipilti sulčių, smulkinti maistą, užsisiegti sagas, parašyti keletą raidžių, skaičių ar savo vardą. Stambiosios motorikos srityje juda labiau koordinuotai, todėl reikia didesnės erdvės fizinei veiklai.

♦ Psichosocialinis vystymasis. Slūgsta mažėja kategoriškas ir atkalus savęs įtvirtinimas, silpsta konfliktiškumas, vaikas daugiau leidžiasi į kompromisus. Vienas iš svarbiausių šio laikotarpio vystymosi uždavinių tebelineka simbolinis žaidimas, kuris vaikui leidžia pasiekti vidinę darną. Pagrindinės paskatos bendrauti su suaugusiais pereina į pažinimo sferą. Žaidimas tampa dingstimi aktyviai bendrauti su vienmečiais. Vaikai jau gerai suvokia kito asmens jausmus, veikla įgauna tikslingą pobūdį. Didėja produktyvios veiklos galimybės, vaikų imlumas meno kūriniais. Nuo 4 metų vystosi savimonė, suvokiama lyties priklausomybė. Keičiasi žaidimų struktūra. Atsiranda veiklos planavimo pradmenys, pvz.; pradeda naudoti žodinius susitarimus, kurti žaidimams taisykles, bando jų laikytis. Tobulėja sąveika su suaugusiais ir bendraamžiais. Jau gebama įsivaizduoti save kito vietoje, numatyti savo poelgių pasekmes.

Individualių ir grupinių interesų derinimas .

Bendravimas ir bendradarbiavimas su bendraamžiais ir suaugusiais, mokantis derinti ketinimus, veiksmus, dalinantis patirtimi, bandant ieškoti priimtinių iškilusių konfliktų sprendimo būdų.

Teigiamas šeimos patyrimas - bendri interesai, namai, tradicijos, rūpinimasis vienas kitu. Šeimos nariai artimesni ir tolimesni giminystės ryšiai. Bendravimas su šeimos nariais įvairių renginių, apsilankymų grupėje metu, atsitikus smurtinėms situacijoms, konfliktams.

Gebėjimas suprasti apie nesaugų elgesį su svetimais žmonėmis, gyvūnais.

Paslaugus bendravimas įvairios veiklos metu, pagalba kitiems.

Elgesys įvairiose situacijose (svečiuose, darželyje, gatvėje, su gyvūnais, augalais, daiktais ir t.t.)

- pasisveikinti ir atsisveikinti su suaugusiais, vaikais ir svečiais, mandagumo žodyno vartojimas, kultūringo bendravimo taisyklių laikymasis.

Elgesio prie stalo ir grupėje taisyklės- taisyklingas stalo įrankių naudojimas, pagalba serviruojant stalus.

Rūpinimasis savo išvaizda (susišukuoti, tvarkingai apsirengti, susikamšyti) . Savarankiškas rengimasis, rūbų priežiūra.

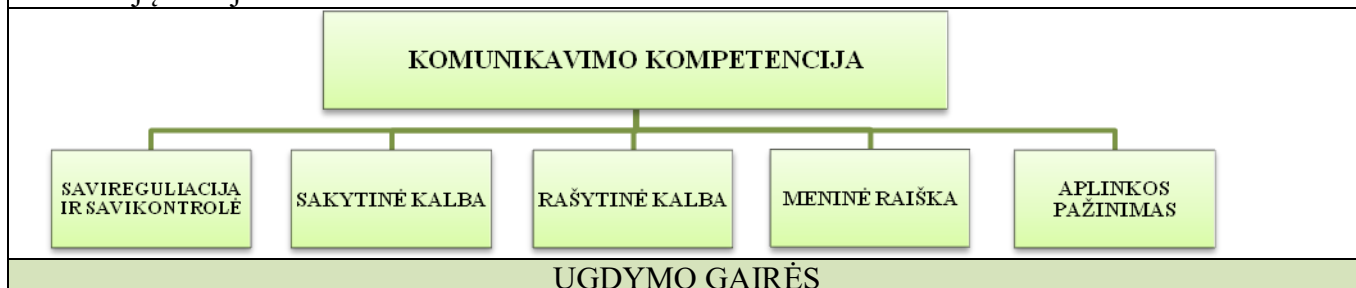
Betarpiškas patyrimo įgijimas ekskursijose, išvykose, šventėse, renginiuose. Bendravimas su įvairiais žmonėmis ekskursijų, išvykų metu.

Ekskursijos, išvykos, padedančios geriau pažinti artimiausios aplinkos objektus, žinoti jų paskirtį.

Grožinės, pažintinės literatūros skaitymas, aptarimas .

Spontaniški ir tiksliniai, ilgalaikiai stebėjimai, pastebėjimai, aplinkos tyrinėjimai.

Įvairios tematikos literatūros kūrinių, pažintinės literatūros skaitymas, klausymas, aptarimas, iliustracijų stebėjimas.

UGDYMO GAIRĖS

Fonologija. Garsų žaidimai (rimavimai, šmaikštavimai ir kt.

Rišli kalba. Pasakų, grožinės ir pažintinės literatūros kūrinių, eilėraščių skaitymas, klausymas.

Įvairių literatūrinių kūrinių skaitymas, aptarimas individualiai, grupelėms, visai grupei. Įrašų klausymas. Pokalbiai, pasakojimai pagal paveikslėlius . Įrašų klausymas.

Knygelių, vaikiškų enciklopedijų vartymas. Iliustracijų stebėjimas, aptarimas .

Liaudies kūryba. Mįslių, patarlių, priežodžių, eilėraščių, dainelių įsiminimas, pritaikymas šnekamojoje kalboje. Greitakalbių, skaičiuočių mokymas. Pasakų inscenizavimas (įvairūs teatrai: pirštinių, stalo, šešėlių ir kt.).

Bendravimas. Betarpiškas, natūralus bendravimas su bendraamžiais, suaugusiais įvairios veiklos metu.

Pokalbiai, pasakojimai pagal paveikslėlius ir atpasakojimai, lydimi gestų , mimikos.

Žaidybinė ir įvairi produktyvi veikla .

Žaidimai – pirštukų, dėlionės, loto, didaktiniai žaidimai, pratybos.

Lankymasis įvairiuose kultūros objektuose – knygynas, biblioteka, teatras ir kt.

Renginiai. Dalyvavimas darželyje ir grupėje organizuojamuose renginiuose, kalendorinėse šventėse.

Dialoginė kalba .

Bendravimas su auklėtoja, vienu ar keliais vaikais, nenukrypti nuo temos, išklausti kitus. Minčių reiškimas sakiniais. Balso stiprumo , kalbos tempo reguliavimas. Klausytis auklėtojos pasakojimo, skaitomo kūrinėlio, atsakyti į klausimus, sekti draugų atsakymus (papildyti ir pan.).

Monologinė kalba.

Pasakoti ar atpasakoti neilgus pasakojimus, liaudies pasakas, pagal paveikslėlius ar iš savo patirties.

Kalbos struktūros suvokimas .

Bendraujant, individualios, grupinės, žaidybinės ir kitos veiklos metu. Kalbame žodžiais, o žodžiai sudaryti iš garsų. Išiklausyti ir išgirsti atskirus kalbos garsus atskirai ir įvairiuose trumpuose žodžiuose, savo tėvų vardžodžių (pirmą garsą). Sėvokos „žodis“ ir „garsas“. Žodžiai - ilgi ir trumpi, panašūs ir skirtingi; panašūs skambesiu, skirtingi prasme (kelias- kelis),akis- akie (mezgimo) ir atvirkščiai.

Aktyvaus žodyno plėtimas.

Lyginant įvairius daiktus, pagal jų požymius, savybes; apibendrinant įvairius aplinkos daiktus vienu žodžiu; naudojant giminiškus žodžius, sudarant žodžius įvairiais būdais.

Žodžių vakar, šiandien, rytoj, maunamės, aunamės, dedamės ir kt. - taisyklingas vartojimas.

Patarlių, priežodžių, pasakų be galo, greitakalbių, mįslių, parenkant pagal temas, metų laikus klausymas, mokymasis.

Įvairių gamtos garsų klausymasis. Gyvūnų, paukščių balsų pamėgdžiojimai. Greitakalbių, skaičiuočių mokymasis.

Asmeninė patirtis, nauji žodžiai apibūdinantys įvairią vaikų veiklą.

Aktyvaus žodyno plėtojimas žaidžiant, kuriant, šmaikštaujant.

Grožinė literatūra.

Lietuvių liaudies ir kitų tautų pasakų sekimas, skaitymas, inscenizacijos.

Pasakų, perteikiant būdingiausius personažų bruožus sekimas, inscenizavimas. Teigiamų ir neigiamų veikėjų bruožus (piktumą, gerumą) išskyrimas, poelgių vertinimas.

Deklamavimas tinkama intonacija, pajaučiant ritmą.

Savo patirties, nuomonės išsakymas išklausius įvairius pasakojimus.

Įvairių rašytinių tekstų, užrašų stebėjimas, aptarimas.

Grožinė, pažintinė literatūra grupės knygų kampelyje.

Kita veikla.

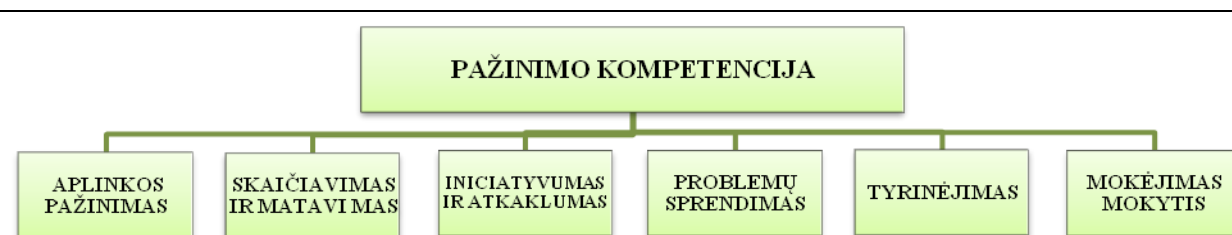
Natūralus bendravimas įvairios veiklos metu.

Neformalus pokalbiai su bendraamžiais, suaugusiais.

Didaktiniai žaidimai, pratysios įvairių ženklų, formų, garsų panašumų ir skirtumų pastebėjimui.

Įvairūs žodiniai, ženkliniai žymėjimai (baldų, darbelių ir kt. .)

Ekskursijos, išvykos- knygynas, biblioteka, paštas ir kt. .

UGDYMO GAIRĖS

Aplinka ir žmogus joje.

Aplinkos objektų, jų savybių pažinimas įvairių pojūčių pagalba (liečiant - lygus, šiurkštus; klausantis - šnara, barška ir kt. .). Manipuliavimas, eksperimentavimas įvairiais aplinkos objektais, įvairių jutimų pagalba jų dydžio, svorio, spalvos, kvapo, skonio suvokimas.

Aplinkoje pastebėti panašios formos daiktų, suprasti, kad tos pačios formos daiktai gali būti skirtingų dydžių, spalvų. Pažinti įvairias formas (skritulys, trikampis, kvadratas, stačiakampis, trikampis).

Daiktų grupės, jų būdingi požymiai (didelis, kampuotas, geltonas), medžiaga (medinis, stiklinis, plastmasinis ir pan.). Lyginant įvairių dydžių daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, pažinti sąvokas: aukštas, žemesnis, žemas; aukščiausias, žemiausias ir pan.

Įvairių daiktų, objektų, reiškinių grupavimas, klasifikavimas pagal įvairius požymius. Įvairių aplinkoje esančių daiktų grupių lyginimas: daugiau, mažiau, lygu. Iš nelygybės padaryti lygybę ir atvirkščiai, pridėdant arba nuimant po vieną daiktą.

Įvairūs žaidimai, padedantys sisteminti, apibendrinti, klasifikuoti, lyginti.

Skaičiuojant įvairius daiktus, žaislus, suprasti, kad skaičius, nepriklauso nuo skaičiavimo krypties, daiktų dydžio ir išdėstymo tvarkos, suvokti kiekinę skaičiaus sandarą, pažinti skaitmenis.

Įvairios veiklos metu nusakyti padėtį erdvėje (ant, po, aukštai, žemai, arčiau, toliau), orientuotis popieriaus lape ir kitoje erdvėje. Orientuotis laike: skirti paros dalis, pavadinti savaitės dienas, supažindinti su laikrodžiu.

Išvykos, ekskursijos, stebėjimai, mokslinės ir grožinės literatūros naudojimas pažįstant aplinką.

Matyti grožį ir patiems jį kurti, palaikyti tvarką grupėje ir aplinkoje. Prisiimti atsakomybę už grupėje esančius daiktus: juos, tvarkyti, tausoti, prižiūrėti.

Padėties erdvėje nustatymas, suvokimas. Laiko tėkmės suvokimo pradmenys. Kiekio suvokimas

skaičiuojant. Seka, elementų ryšiai (atkartojimas- plokštumas, ir kt.)

Aplinkoje pastebėti panašios formos daiktų, suprasti, kad tos pačios formos daiktai gali būti skirtingų dydžių, spalvų. Pažinti įvairias formas (skritulys, trikampis, kvadratas, stačiakampis, trikampis).

Daiktų grupės, jų būdingi požymiai (didelis, kampuotas, geltonas), medžiaga (medinis, stiklinis, plastmasinis ir pan.). Lyginant įvairių dydžių daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, pažinti sąvokas: aukštas, žemesnis, žemas; aukščiausias, žemiausias ir pan.

Įvairių daiktų, objektų, reiškinių grupavimas, klasifikavimas pagal įvairius požymius. Įvairių aplinkoje esančių daiktų grupių lyginimas: daugiau, mažiau, lygu. Iš nelygybės padaryti lygybę ir atvirkščiai, pridėdant arba nuimant po vieną daiktą.

Įvairūs žaidimai, padedantys sisteminti, apibendrinti, klasifikuoti, lyginti. Didaktiniai žaidimai, pratybos įgyto patyrimo įtvirtinimui ir plėtojimui.

Skaičiuojant įvairius daiktus, žaislus, suprasti , kad skaičius, nepriklauso nuo skaičiavimo krypties, daiktų dydžio ir išdėstymo tvarkos, suvokti kiekinę skaičiaus sandarą , pažinti skaitmenis .

Įvairios veiklos metu nusakyti padėtį erdvėje (ant, po, aukštai, žemai, arčiau, toliau), orientuotis popieriaus lape ir kitoje erdvėje. Orientuotis laike: skirti paros dalis, pavadinti savaitės dienas, supažindinti su laikrodžiu.

Išvykos, ekskursijos, stebėjimai, mokslinės ir grožinės literatūros naudojimas pažįstant aplinką.

Matyti grožį ir patiems jį kurti, palaikyti tvarką grupėje ir aplinkoje. Prisiimti atsakomybę už grupėje esančius daiktus: juos, tvarkyti, tausoti, prižiūrėti.

Žmogaus reikmės: pastatai , transportas, profesijos , kultūra. Paskirtis, nauda.

Buitis. Įvairių buities daiktų, prietaisų naudojimas veikloje, saugus elgesys su jais (žirkklės, peilis, lygintuvas, smeigtukai ir pan.).

Žmonių gyvenimo būdo, darbo , technikos įvairovės pažinimas betarpiškai stebint, lankantis įvairiuose objektuose, žaidžiant, įgytą patirtį naudojant žaidimuose , produktyvioje veikloje.

Pažinimo siejimas su krašto tradicijomis, papročiais. Profesijos, jų rūšys, paskirtis . Transportas. Buitis.

Gamta ir jos reiškiniai.

Gyvenant natūraliu ritmu šeimoje, darželyje susipažinti su sezoniniais reiškiniais ir jų kaitos priežastimis gamtoje: vasarą šilta, žydi gėlės, žaliuoja pievos, o rudenį atvėsta oras, dažni lietūs, gelsta ir krinta medžių lapai, išskrenda paukščiai, pasislepia vabaliukai ir pan.

Medžiagų tyrinėjimas, jų fizikinių savybių išskyrimas ir supratimas (vaizdas, kvapas, garsas, paviršius ir kt. ...).

Metų laikų , jų ritmo natūralus pažinimas ir suvokimas: stebint, būnant gamtoje, dalyvaujant bendroje suaugusiųjų ir vaikų veikloje, paminint kalendorines šventes.

Gamtos reiškinių, objektų stebėjimas, tyrinėjimas aptarimas, fiksavimas įvairiais metų laikais.

Sezoniniai reiškiniai gamtoje , oro permainingumas, temperatūros kaita.

Gyvosios gamtos pokyčiai įvairiais metų laikais.

Eksperimentavimas, betarpiškas patyrimas pažįstant gyvosios ir negyvosios gamtos reiškinius, suvokiant jų priežastingumą (vanduo, ledas, sniegas, smėlis, gamtinė medžiaga ir kt.)

Augalai .

Augalų, esančių artimiausioje aplinkoje stebėjimas, tyrinėjimas.

Augalų dalys, dauginimasis, nauda, sąlygos auginimui.

Augalų priežiūra grupėje ir darželio aplinkoje kartu su suaugusiu ir savarankiškai.

Daržo, sodo , miško, pievos, vandens augalai .

Augalų, esančių artimiausioje aplinkoje stebėjimas, tyrinėjimas. Augalo dalys: šaknys, stiebas, šakos, lapai, žiedai, vaisiai, sėklos. Augalams reikalingos sąlygos augti: šviesa, drėgmė, šiluma. Augalai keičiantis sezonui. Augalų dauginimasis – sėklos. Augalų nauda-(puošia, džiugina), augalai naudojami maistui – vaisiai, daržovės, pramonei - rūbams, kurui ir kt. .

Augalų priežiūra , kitas darbas gamtos kampelyje (daiginti sėklas, auginti svogūnų laiškus ir kt.)

Gyvūnai .

Vabzdžiai, ropliai, žuvis, paukščiai, žinduoliai.

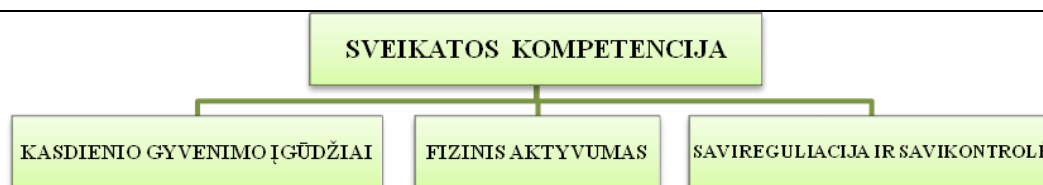
Artimiausios aplinkos gyvūnų pažinimas stebint, globojant, prižiūrint.

Laukiniai ir naminiai paukščiai. Gyvuliai ir žvėrys. Pavadinimas, skyrimas. Būstas .

Kūno dalys, paskirtis, išvaizda, poreikiai, maitinimasis, prisitaikymas prie aplinkos, dauginimasis. Gyvenimo būdas .

Gyvūnus esančių artimiausioje aplinkoje įvairovės pažinimas, priežiūra, globa. Pajusti atsakomybę už

šalia esančius gyvūnus, ypač laikomus nelaisvėje: juos globoti, maitinti, prižiūrėti.
 Įvairios patirties pagrindu suprasti, kad gyvūnai gali būti naudingi ir žalingi žmogui .
 Laukiniai, naminiai gyvūnai. Patirti kaip gyvūnai prisitaiko prie savo aplinkos ir oro sąlygų (dauguma gyvūnų aktyvūs pavasarį, vasarą, rudenį, kai kurie gyvūnai užmiega žiemos miegu , paukščiai išskrenda į šiltus kraštus).
 Tikslingi stebėjimai– pažįstant atskrendančius į darželio teritoriją paukščius. Stebėti ir atpažinti įvairius vabzdžius; drugelius, vabalus, skruzdės, žiogus ir kt.
 Ekskursijos, išvykos susipažįstant su įvairiais gyvūnai jų gyvenimo būdu, poreikiais natūralioje , miesto, grupės, darželio aplinkoje.
 Gyvūnų, augalų priežiūra grupėje (akvariumas, terariumas).
 Bendra suaugusiojo ir vaiko veikla.
 Pažintinės literatūros skaitymas, iliustracijų, nuotraukų stebėjimas ir aptarimas.

UGDYMO GAIRĖS

Kasdienė sveikatinimo veikla.

Rytinės mankštos salėje, lauke , naudojant įvairių inventorių, judrūs, sportiniai žaidimai grupėje, salėje ir lauke, kūno kultūros užsiėmimai, sveikatingumo savaitės , vaistažolių arbatos gėrimai grupėje, kvėpavimo pratimai.

Sudaryta galimybė dienos eigoje laisvai žaisti, judėti aktyviai veikti, ilsėtis. Fiziškai aktyvios ir ramios veiklos derinimas ir kaitaliojimas, stengiantis apsaugoti vaikus nuo fizinio, psichinio ir emocinio pervargimo.

Fizinio aktyvumo įvairioje veikloje palaikymas, integravimas visoje ugdomojoje veikloje.

Fiziškai aktyvios veiklos taikymas atsižvelgiant į vaiko charakterį, temperamentą, sveikatos būklę, fizinį pajėgumą.

Kasdienės savitvarkos, savistabos, įvairios tiriamosios veiklos metu pajusti kūną jo galimybes.

Rytinės mankštos salėje, lauke , naudojant įvairių inventorių, judrūs, sportiniai žaidimai grupėje, salėje ir lauke, kūno kultūros užsiėmimai,

Sveikatingumo savaitės, vaistažolių arbatos gėrimas grupėje, kvėpavimo pratimai. Dalyvavimas grupės ir darželio sportiniuose renginiuose.

Asmens higiena ir saugumas.

Higienos, saugaus elgesio taisyklių laikymasis įvairios veiklos ir režiminių momentų metu . Maitinimasis naudojant įrankius. Taisyklingi maitinimosi įgūdžiai – laikysena prie stalo, naudojimasis įrankiais, servetėlė, pagalba suaugusiam serviruojant stalą.

Asmens higienos, saugaus elgesio taisyklių laikymasis įvairios veiklos ir režiminių momentų metu, grupės patalpose ir lauke.

Gyvenimiškos situacijos, kasdieninė veikla, stebėjimai apie aplinkos poveikį sveikatai, gyvenimo būdui.

Kūno ir jo galimybių pastebėjimas, tyrinėjimas pažintinės, žaidybinės, judrios veiklos metu.

Natūralios gyvenimiškos situacijos, kasdieninė veikla, stebėjimai, pastebėjimai apie aplinkos poveikį sveikatai, gyvenimo būdui.

Didaktiniai žaidimai, pratybos, kita ugdomoji medžiaga įtvirtinanti ir plečianti įgytą patirtį.

Judrūs, improvizaciniai, kūrybiniai žaidimai panaudojant visas kūno galias, lietuvių liaudies žaidimai lavinantys orientaciją, reakciją, greitį ir kt. .

Išvykos, ekskursijos-šeimos klinikos, vaistinės, sporto aikštynai, stadionas, miškas, parkas ir kt.

Išvykos, ekskursijos-šeimos klinikos, vaistinės, sporto aikštynai, stadionas ir kt. .

Dalyvavimas darželio, miesto sportiniuose renginiuose.

Enciklopedijos, pažintinė literatūra apie sveikatą, kūno sandarą, priežiūrą-skaitymas, stebėjimas, aptarimas.

Kūno kultūra.

Ėjimas ir bėgimas įvairiu tempu, atliekant rankų judesius, kvėpavimo pratimus, keičiant kryptį pagal

signalą, gaudant, išsisukinėjant.

Bendrojo lavinimo pratimai įvairioms raumenų grupėms su priemonėmis ir be jų.

Pagrindiniai judesiai: įvairūs šuoliukai vietoje, judant, per kliūtis; kamuolio ridenimas, mėtymas, gaudymas; laipiojimas, ropojimas, pralindimas; pusiausvyros pratimai ir kt.

Judrūs, sportiniai žaidimai, žaidimai ir estafetės su lenktyniavimo elementais, muzikiniai rateliai.

MENINĖ KOMPETENCIJA

MENINĖ RAIŠKA

ESTETINIS SUVOKIMAS

KŪRYBIŠKUMAS

UGDYMO GAIRĖS

MUZIKA.

Dainavimas - garsažodžių, skaičiuočių, pamėgdžiojimų, savo ir draugų vardų, trumpų tekstų eilėraščių dainavimas. Dainavimo pratimai balso lavinimui. Lietuvių liaudies ir vaikiškų dainelių dainavimas.

Klausymas - gamtos garsų klausymas, muzikos kūrinių (lietuvių liaudies ir profesionalios) klausymas. Muzikos tempo, ritmo, charakterio vaizdavimas judesiu.

Įvairių gamtos garsų klausymas, pažinimas, skyrimas: paukščių čiulbėjimas, medžių ošimas ir kt..

Muzikos kūrinių (lietuvių liaudies ir profesionalios) klausymas. Muzikos tempo, ritmo, charakterio vaizdavimas judesiu. K. Sensanso, M. Musorgskio, M. Čaikovskio ir k.t. kūriniai, klausymas, aptarimas, vaizdavimas judesiu. Muzikos žanro, nuotaikos, atliekančių instrumentų atpažinimas, apibūdinimas.

Grojimas-grojimas, improvizavimas ritminiais instrumentais: būgneliais, ksalofonais, molinukais, barškalais ir kt.. grojimas pritariant suaugusiam, atkartojant ar kuriant įvairius ritminius motyvus.

Ritminių motyvų kūrimas, improvizavimas.

ŠOKIS

ŠOKIS - šokio žingsnių mokymasis šokant lietuvių liaudies žaidimus, ratelius, šokius, ritminius šokius. Skambančios muzikos improvizavimas, atspindint charakterius ir nuotaiką.

Ritmiškas judesių atlikimas pagal muziką: eiti, bėgti, suktis po vieną ir poromis; susikibus už abiejų rankų, už parankių, savarankiškai sudaryti ratuką.

DAILĖ

Piešimas ir tapymas įvairiomis piešimo technikomis, išnaudojant įvairias jų galimybes.

Eksperimentavimas tapant ant įvairaus formato bei tekstūros popieriaus, sušlapinto, lamdyto popieriaus, įvairios gamtinės medžiagos, buitinių atliekų, prie priklijuotų stambių formų pripiešiant kitas ir kt.

Eksperimentavimas su moliu, miltų ir druskos tešla, plastilinu, šlapiu smėliu.

Tapymas-pirštais, plaštaka, kempinių, įvairių kamštelio atspaudais, dėmių liejimas, siūlų atspaudais, teptuku ir kt. .

Įvairių lietuvių liaudies meno pavyzdžių pažinimas stebint iliustracijas, natūralius daiktus, nuotraukas, paveikslus, lankantis parodose ir kt. Būdingi bruožai: audinių raštai, keramikos ornamentai, spalvos ir pan. Tautinio kostiumo elementai, jiems būdingos spalvos, deriniai, raštui. Įvairių liaudiškų motyvų atkartojimas, kūrimas .

Piešimas guašu, akvarele, flomasteriais, kreidelėmis ir kita technika arba įvairiai komponuojant jas tarpusavyje. Piešti horizontalias, vertikalias, pasvirusias linijas, apvalias ir kamputas formas ir įvairius jų derinius. Mokyti piešti laisvai, neįtemptai rankos, užpildant visą popieriaus lapą.

Ornamento kūrimas įvairiais būdais: štampuojant, piešiant, aplikuojant, lipdant ir kt. .

Šiltų, šaltų spalvų perteikimas darbuose, jų derinimas, atspalvių gavimas.

Teisingas žirklių laikymas, juostelių ir įvairių formų kirpimas, kirpimas iš sulenkto popieriaus. Įvairus komponavimas: detalės popieriuje ieškant geriausio varianto. Popieriaus plėšymas, stengiantis išgauti norimą formą. Tvarkingas ir kruopštus reikalingų detalių priklijavimas, komponuojant jas visame popieriaus lape.

Lipdymas iš molio, plastilino ar kitokios medžiagos. Norimos formos gavimas.

Betarpiškas dalyvavimas puošiant ir ruošiant grupės, darželio aplinką įvairioms tautinėms,

kalendorinėms šventėms (gaminti kaukes Užgavėnėms, dažyti margučius Velykoms ir t.t.)

Dalyvavimas įvairiose parodose, konkursuose.

Darbelių -dovanų gaminimas. Žaislų, atributų žaidimams gaminimas, kūrimas.

SCENINĖ RAIŠKA .

Vaidyba, pantomima, improvizacija interpretuojant skaitytus, matytus, pačių sugalvotus siužetus, istorijas, pasakas ir kt.

Dalyvavimas įvairioje veikloje - žaidimai , parodos, koncertai, spektakliai, šventiniai renginiai ir kt.

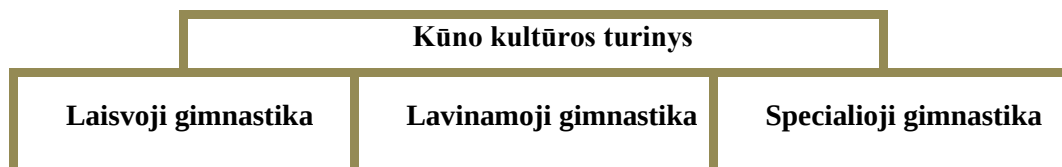
4. 5. KŪNO KULTŪRA IR SVEIKATA

Tikslas:

puoselėti visas fizines ir dvasines vaiko galias, tenkinti jo poreikius ugdant vaiką kaip asmenybę per kūno kultūros užsiėmimus, sportines pramogas ir šventes, kitą veiklą.

Uždaviniai:

- Palaikyti ir žadinti vaiko judėjimo poreikį, skatinti fizinį aktyvumą.
- Sudaryti sąlygas ugdyti fizines kūno galias ir judesio kultūrą: tobulinti gebėjimą laisvai, koordinuotai, įvairiais būdais vaikščioti, bėgioti, šliaužti, ropoti, lįsti, lipti, šokinėti, mesti, judinti liemenį, kojas, rankas, galvą.
- Judant pratintis orientuotis erdvėje, išvengti kliūčių, keisti judėjimo greitį ir kryptį, judėti ritmiškai, pradėti ir sustoti pagal signalą.
- Ugdyti vikrumą, lankstumą, stiprumą, valią, ištvermę, drąsą.
- Ugdyti taisyklingą kvėpavimą, lavinti rankos vikrumą, akies tikslumą, didinti jutiminį jautrumą.
- Tobulinti gebėjimą tvardyti, susilaikyti nuo netinkamų būdų išlieti emocijas, laikytis susitarimų, taisyklių, tvarkos, valdyti savo kūną.
- Skatinti ugdytis gebėjimą prireikus sutelkti jėgas, valią, ištvermę.
- Jausti šalia esantį, būti atsakingam už savo ir kitų saugumą, žaidžiant laisvai ir organizuotai judėti kartu su kitais vaikais salėje ir lauke.
- Saugiai naudotis fiziniam judėjimui skirta įranga, priemonėmis, žaislais.
- Kūno poza, balsu, judesiais ir gestais bandyti išreikšti jausmus, originalias, neįprastas, netikėtas kūrybines idėjas ir sumanymus judesiu.
- Suteikti simbolinę prasmę ir išraišką: derinti žodžio reikšmę ir judesį.

UGDYMO GAIRĖS. PRIEMONĖS.

Lavinamoji gimnastika

Pratimai koordinuotiems judesiams lavinti

Pratimai lauke. Aplinkos priežiūra. Rūpinimasis augalais. Gyvūnų priežiūra .

Pratimai grupėje. Aplinkos priežiūros pratimai. Paruošiamieji pratimai. Pratimai koordinuotiems pirštų judesiams lavinti. Savitvarkos pratimai.

Laisvoji gimnastika

Kvėpavimo pratimai.

Kalbos padargų mankšta.

Judėjimo atliekant ritminius judesius, įvairias užduotis:

- ėjimas pagal auklėtojos dainavimą, judesiais imituojant ritmą, jo akcentus - greitėjimą, lėtėjimą; ėjimas pritariant ritminiais instrumentais (kaladėlės, lazdelės, būgneliai);
- ėjimas pritariant muzikos instrumentais (smuikas, pianinas, muzikinis trikampis, fleita), judesiais perteikiant muzikos ritmą;
- daiktų nešimas (vėliavėlės, spalvoto vandens stiklinės, varpeliai, gėlių krepšeliai, vainikėliai, degančios žvakės ir kt.)

Specialioji gimnastika

Judėjimo pratimai – ėjimas, bėgimas.

Pusiausvyros pratimai – ėjimas lenta, buomu, akrobatika.

Laipiojimo pratimai – šliaužimas, ropojimas, lipimas.

Šuoliai – į aukštį, tolį, vietoje .

Mėtymo pratimai – ridenimas, gaudymas, perdavimas, metimas į tolį, taikinius, varymas, judamas kamuolys.

Kvėpavimo pratimai.

Atsipalaidavimo pratimai.

Judesio korekcijos pratimai.

Gimnastikos pratimai.

PAGRINDINIAI JUDESIAI, JUDRIEJI ŽAIDIMAI

1- 3 m. vaikams		
I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis
Ėjimas, bėgimas, pusiausvyros pratimai:		
1. Eiti pirmyn po vieną. 2. Eiti pažymėtu takeliu.	1. Eiti ratu, susikabinus rankomis. 2. Peržengti neaukštas kliūtis . 3. Bėgti paskui auklėtoją.	1. Eiti ir bėgti įvairiomis kryptimis. 2. Pavyti riedančius daiktus. 3. Eiti apeinant daiktus. 4. Pereiti nuo ėjimo prie bėgimo, išlaikyti pusiausvyrą.
Šuoliai:		
1. Pasiiekti daiktą, pakabintą iškeltų vaikų rankų lygyje.	1. Šokinėti, pašokti iš vietos.	1. Nušokti nuo (10-20 cm) daiktų. 2. Peršokti per liniją, per padėtą ant grindų virvutę.
Mėtymai		
1. Paridenti kamuolį pirmyn ir stengtis jį pavyti.	1. Mėtyti kamuolį į tolį. 2. Ridenti kamuolį vienas kitam.	1. Mesti kamuolį į ant žemės padėtą taikinį. 2. Ridenti kamuolį pro vartus. 3. Mesti ir gaudyti kamuolį.
Laipiojimas, šliaužimas		
1. Eiti ropomis. 2. Pralįsti pro lanką.	1. Užlipti ir nultipti pristato-pristatomu žingsniu laipteliais. 2. Užlipti ir nultipti nuo 10-15 cm aukščio daiktų. 3. Šliaužti grindimis.	1. Perlipti per įvairias kliūtis. 2. Šliaužti gimnastikos suoleliu.
Rekomenduojami judrieji žaidimai:		
1. „Pavykite mane“. 2. „Žvirbliai ir automobilis“. 3. „Lėktuvėliai“. 4. „Pavyk sviedinį“. 5. „Takeliu“. 6. „Balionėlis“. 7. „Bėkite pas mane“.	8. „Nuropok iki žaisliuko“. 9. „Pasiiek kiškutį“. 10. „Traukinukas“. 11. „Paridenk sviedinį“. 12. „Pataikyk į vartelius“. 13. „Kur skamba?“. 14. „Rask vėliavėlę“.	15. „Rask savo draugą“. 16. „Višta ir viščiukai“. 17. „Surask savo namelius“. 18. „Vėjas ir plunksnelės“. 19. „Sugauk uodą“. 20. „Katinas ir žvirbliukai“ ir kiti.

3-4 m. vaikams

I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis
-------------	--------------	---------------

Ējimas, bēgimas, pusiausvras pratimai:		
1. Tiesiai nedidelēmīs grupelēmīs, visa grupe. 2. Vorele salēs pakraščiais pagal daiktinius orientyrus. 3. Tarp dviejū nubrēztū linijū (25-30 cm.), neužminant jų. 4. Dideliu ratu, susikabinus rankomis.	1. Tarp išdēstytū daiktū. 2. Eiti ir bēgti ant žemēs padēta lenta (15- 20cm.). 3. Tarp dviejū ant žemēs nubrēztū linijū, neužminant jų (atstumas 25-20cm.).	1. Vorele, įvairiais būdais (pirštū galais, kulnimis, aukštai keliant kelius). 2. Einant peržengti per daiktus, gulinčius ant žemēs (lazdas, kaladēles, kēglius). 3. Eiti suoleliu, stora virve, lazda, pristatomuoju žingsniu (2 m ilgis).
Suoliai:		
1.Pašokti siekiant daikto (barškutį, virvutę). 2.Nušokti nuo 10-15 cm paaukštinimo (suolelio, kubo).	1.Peršokti per nedidelę kliūtį (virvutę, plokščią lanką). 2. Šokinėti abiem kojomis, judant į priekį.	1.Peršokti per dvi linijas (10-20 cm). 2. Nušokti nuo paaukštinimo į lanką, nušokant peršokti per virvutę, padėtą ant grindų ir t.t. 3. Šokti iš lanko į lanką, atsispiriant abiem kojomis.
Metimai:		
1. Sulaikyti auklėtojos paridentą sviedinį ir ridenti jai atgal (1-1,5 m). 2. Ridenti kamuolį vienas kitam.	1. Mesti laisvai kamuolį į priekį ir bėgti jo pagauti. 2. Mesti kamuolį į viršų ir sugauti. 3. Ridenti kamuolį vienas kitam iš įvairių padėčių. Viena ir abiem rankomis.	1. Mesti didelį kamuolį į žemę ir sugauti jį. 2. Mesti didelį kamuolį į viršų ir sugauti, atšokusį sugauti. 3. Einant ridenti kamuolį suoleliu. 4. Mesti kamuolį auklėtojai ir sugauti jos mestą kamuolį 2-2,5 m. nuotolio.
Laipiojimas, pralindimas		
1.Eiti keturpėsčia (keliais, delnais) pralendant pro virvutę. 2.Eiti keturpėsčia (keliais, delnais) „meškos“ žingsniu.	1. Ropoti lenta. 2. Pralįsti pro virvutę, pro lanką, neliečiant rankomis grindų.	1. Šliaužimas grindimis (1,5-2 m). 2. Laiptoti aukštyn ir žemyn pristatomuoju žingsniu. 3. Pralįsti, perlįpti gimnastikos suolelį, rastą, buomą.
Rekomenduojami judrieji žaidimai:		
1. „Į pasivaikščiojimą, į svečius“. 2. „Bėkite pas mane“ (pavykite mane). 3. „Balionėlis“. 4. „Automobiliai ir žvirbliukai“. 5. „Individualūs žaidimai su kamuoliu“. 6. „Paridenk kamuolį per vartelius“.	7. „Surask savo namelius“. 8. „Pavyk kamuolį“. 9. „Višta ir viščiukai“. 10. „Saulutė ir lietus“. 11. „Vėjas ir plunksnelės“. 12. „Neužkliudyk“. 13. „Paukšteliai lizdeliuose“. 14. „Žvirbliukai ir katinas“	15. „Saulutė ir lietus“. 16. „Per tiltelį“. 17. „Kamuoliukų ridenimas“. 18. „Mes- linksmi vaikai“. 19. „Traukinys“. 20. „Sugauk kamuolį“ ir kiti.

4-5 m. vaikams

I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis
Ējimas, bēgimas, pusiausvras pratimai:		
1. Išsisklaidžius po signalo surasti savo vietą voroje. 2. Išsiskleidus, gaudant ir	1. Vorele salės pakraščiu, keičiant vedėjus. 2. Poromis, susikabinus	1. Pagal auklėtojos signalą kaitalioti ėjimą su bėgimu. 2. Eiti ir bėgti su paprasčiausiais rankų ir

išsisukinėjant. 3. Peržengiant kliūtis, įvairius daiktus ir kt. 4. Eiti lenta su smėlio maišeliu ant galvos.	rankomis, keičiant kryptį. 3. Eiti nuožulnia lenta, suoleliu (aukštis 20-25 cm) 4. Eiti virve padėta vingiais.	liemens judesiais. 3. Eiti plokščiu lanku padėtu ant grindų, tiesiai ir šonu (pristatomuoju žingsniu).. 4. Eiti, bėgti dviese, trise įvairiai susikabinus rankomis. 5. Vorele po vieną ir poromis, keičiant tempą, darant posūkius.
Šuoliai:		
1. Šokinėti vietoje abiem kojomis, po signalo pasisukti nurodyta kryptimi, pritūpti. 2. Šuolis iš vietos į aukštį, peršokant 5-10 cm kliūtį.	1. Šokinėti judant į priekį 2. Šokti į gilumą nuo 15-20 cm kliūčių (buomas, suolelis ir kt.) 3. Šokti nuo paaugstinimo į nurodytą vietą (nubrėžtas ratukas, lankas).	1. Šokinėti vietoje ir bėgti, siekiant pakabinto daikto. 2. Šuoliukai abiem kojomis, judant į priekį nurodyta kryptimi. 3. Šokti iš vietos į tolį, peršokant akmenukus, lazdas ir kt. neaukštus daiktus.
Metimai:		
1. Ridenti kamuolį į vartus, taikyti į daiktus (kėglius, kamuolius ir kt.). 2. Iš už galvos abiem rankomis mesti sviedinį į tolį.	1. Mesti kamuolį į žemę, į viršų keletą kartų iš eilės ir sugauti. 2. Mesti smėlio maišelį į horizontalų taikinį (dėžę, krepšį, lanką) iš 3 m dešiniąja ranka ir iš 2 m kairiąja ranka.	1. Mėtyti kamuolį viena ranka aukštyn į grindis ir gaudyti abiem rankomis. 2. Mėtyti kamuolį vienas kitam ir gaudyti (2 m nuotoliu). 3. Einant ir bėgant ridenti (varyti kamuolį vingiais tarp daiktų). 4. Mėtyti į tolį dešiniąja ir kairiąja ranka (mažus kamuoliukus, kankorėžius, smėlio maišelius ir kt.)
Laipiojimas:		
1. Pralįsti pro lazda pro virvutę, pro lanką (jų aukštis 50-40 cm) šonu-pristatomuoju žingsniu ir priekiu. 2. Laiptoti kopėčiomis, laiptais pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu.	1. Ropoti vienavardžiu ir įvairiavardžiu būdu, remiantis dilbiais ir keliais. 2. Perlįpti suolelį, ropojant delnais ir pėdomis.	1. Ropoti gimnastikos suoleliu pirmyn ir atgal. 2. Laiptoti siennele pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu. 3. Pralįsti pro laipiojimo prietaisų tarpus.
Rekomenduojami judrieji žaidimai:		
1. „Mes- linksmi vaikai”. 2. „Lėktuvai”. 3. „Pas lokį miške”. 4. „Surask porą”. 5. „Pataikyk į ratą”. 6. „Numesk iki vėliavėlės”. 7. „Bėk ir eik atsargiai”. 8. „Arkliukai”. 9. „Medžiotojai”. 10. „Keleiviai”. 11. „Siuvėjai”. 12. „Šokantis ratas”. 13. „Didysis ir mažasis ratas”. 14. „Pasiek barškutį”. 15. „Kamuolį auklėtojai”. 16. „Žąsys gulbės”. 17. „Individualūs žaidimai su kamuoliu”. 18. „Mano avytės, bėkit namo”. 19. „Tvarka- netvarka”. 20. „Medžiotojai ir kiškiai”. 21. „Lapė vištidedėje”. 22. „Spalvoti automobiliai”. 23. „Lėktuvai”. 24. „Prabėk tyliai”. 25. „Per upelį”. 26. „Vilkas ir kiškiai”. 27. „Per kupstus”. 28. „Numušė kėglį” ir kiti.		

5-6 m. vaikams

I ketvirtis	II ketvirtis	III ketvirtis
Ėjimas, bėgimas, pusiausvyros pratimai:		
1. Išsisklaidyti, paskui sustoti įvairiais rikiuotės būdais (poromis, ratu, keliais ratais, voromis, eile). 2. Pabėgti nuo gaudančiojo, pavyti bėgantįjį. 3. Eiti ir bėgti horizontaliu, nuožulniu buomu, atliekant įvairius judesius rankomis ir kojomis (rankos į šalis, už galvos, už nugaros, moti kojas pirmyn, atgal, ant pirštų ir t.t.).	1. Eiti, bėgti, plačiu žingsniu per kliūtis linijas, lazdas, kėglius). 2. Eiti, bėgti suoleliu, peržengiant įvairias kliūtis (kėglius, kaladėles ir pan.).	1. Eiti ir bėgti su gimnastikos lazda už nugaros sulenktomis rankomis per alkūnes. 2. Eiti ir bėgti nuožulnia lenta, suoleliu. 3. Eiti ir bėgti suoliuku ties viduriu prasilenkiant su draugu. 4. Eiti suoleliu, pernešant įvairius daiktus.
Šuoliai:		
1. Šuolis į gilumą nuo buomo (40-60 cm). 2. Šokinėti nuo kojos ant kojos vietoje ir judant į priekį. 3. Šuolis į aukštį įsibėgėjus.	1. Suspaudus tarp kojų koki daiktą šokinėti abiem kojomis pirmyn (3-4 m.). 2. Šokinėti nuo kojos ant kojos vietoje ir į priekį.	1. Šokinėti per nejudamą virvutę einant ir bėgant. 2. Šokinėti per sukamą ilgą šokdynę. 3. Šuoliukai viena koja iš lanko į lanką. 4. Šuolis į tolį įsibėgėjus. 5. Šuoliavimas abiem kojomis gimnastikos suoleliu, judant į priekį.
Metimai:		
1. Mėtyti kamuolį į žemę, į viršų ir sugauti iš eilės kelis kartus. 2. Mėtyti kamuolį vienas kitam įvairiu nuotoliu. 3. Mesti į tolį iš už galvos, per petį kairiaja, dešiniąja ranka.	1. Atmušti atšokusį kamuolį nuo žemės dešiniąja ir kairiąja ranka kelis kartus iš eilės. 2. Mėtyti į horizontalų ir vertikalų taikinį dešiniąja ir kairiąja ranka (2,5-3m). 3. Mėtyti į judamą taikinį sniego gniūžtes, kamuolius	1 Varyti kamuolį dešiniąja ir kairiąja ranka, tiesiai, apvarant ir pan. 2. Permesti kamuolį per kliūtį vienas kitam ir jį sugauti. 3. Mažų kamuoliukų mėtymas į tolį dešiniąja ir kairiąja ranka.
Laipiojimas:		
1. Laiptoti įvairiomis kopėtėlėmis. 2. Pralįsti pro kelias įvairaus aukščio kliūtis.	1. Prašliaužti pro kliūtį (lanką, virvutę ir kt.) ropom- atremtis alkūnėmis ir keliais. 2. Laiptoti pakaitiniu žingsniu- vienavardžiu bei įvairiavardžiu būdu siennele iki viršaus.	1. Prašliaužti pro suolelį ar kitą ant žemės esančią kliūtį auklėtojos nurodytu būdu (pilvu, keturpėscia, remiantis plaštakomis ir keliais). 2. Šliaužti suoleliu pilvu, prisitraukiant rankomis. 3. Perlipti per įvairias kliūtis, tvorelę, piramides ir kt.
Rekomenduojami judrieji žaidimai:		
1. „Į vietas“. 2. „Karuselė“. 3. „Spąstai“. 4. „Paukštelis be namo“. 5. „Pelėda“. 6. „Medžiotojai ir kiškiai“.	10. „Padaryk figūrą“. 11. „Nutrauk kaspinę“. 12. „Kamuolį į vidurį“. 13. „Per kupstus“. 14. „Surask porą“. 15. „Lapė vištidedė“.	19. „Pagauk savo porą“. 20. „Nepasilik ant grindų“. 21. „Karosai ir lydeka“. 22. „Raiša lapė“. 23. „Gyvas taikinyš“. 24. „Beždžionių gaudymas“.

7. „Kengūrų lenktynės”.	16. „Keleiviai”.	25. „Gaudytojai”.
8. „Pataikyk į lanką”.	17. „Kamuolio	26. „Kas greičiau paims kaladėlę ” ir kiti.
9. Individualūs žaidimai su kamuoliu.	perdavimas“..	
	18. „Pažink iš balso”.	

Naudojamos **priemonės**: vaizdinės, techninės, demonstracinės, sporto inventorius, muzikiniai įrašai ir k. t.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimas-nuolatinis informacijos apie ugdytinį rinkimas, kaupimas, analizė ir panaudojimas, nustatant jo ugdymo(si) pažangą ir pasiekimus įvairiose srityse: patirtį, gebėjimus, polinkius, poreikius, nuostatas, vaikų ugdymosi individualizavimui. Fiksuojamas elektroniniame dienyne.

5. 1. VERTINIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI, NUOSTATOS

Tikslas-sudaryti optimalias sąlygas vaikui prasmingai išgyventi ikimokyklinį amžių, vertinant jo gebėjimus, patirtį, daromą pažangą įvairiose veiklos srityse.

Uždaviniai:

- Sudaryti optimalias sąlygas savaiminiam vaiko veiklumui, įgalinančiam plėtoti dvasios ir kūno galias pagal individualius gebėjimus.
- Užtikrinti ugdomosios veiklos vientisumą, numatyti ugdymo perspektyvą.
- Stebėti ir keisti edukacinę aplinką pagal kintančias vaiko reikmes (pažintines, komunikacines, socialines, emocines ir kt.).
- Trišalio vertinimo pagrindu, analizuoti darbo su vaikais efektyvumą, numatyti būdus darbui ir pačiai vertinimo sistemai tobulinti, teikti pasiūlymus pedagogams, tėvams, globėjams.

Vertinimo nuostatos.

Vertinimas grindžiamas ikimokyklinio amžiaus vaikų psichologiniais ypatumais, ugdymo(si) tikslais. Vertinimo sampratą reglamentuoja dokumentai: Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodika (2005), Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa (2014); Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas (2014);

5.2. VERTINIMO PRINCIPAI

Individualumas-laikomasi nuostatos, kad kiekvieno vaiko raida unikali ir nepakartojama, vaiko pasiekimai nelyginami su kitų pasiekimais;

Vientisumas-sričių pasiekimai orientuojami į visuminį vaiko ugdymąsi, pasiekimų sritys yra susijusios, išskyrimas tik sąlyginis;

Ugdymosi perspektyvumas-poreikių, ugdymosi, pažangos, gebėjimų stebėsena siejama su vaiko tolesne ugdymosi perspektyva;

Bendradarbiavimas-tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo svarba ugdymosi pažangai ir kokybei.

Vadovaujamosi Ikimokyklinio amžiaus vaikų Pasiekimų apraše teikiama esminių nuostatų ir gebėjimų visuma, kurią iliustruoja pasiekimų žingsniai. Pagrindas - kokybinis vertinimas, kuriam duomenis teikia stebėjimo, darbų analizės ir kiti vaikų pažinimo metodai. Vertinimų informacijos šaltiniai-auklėtojų stebėjimai, vaikų darbai, tėvų anketos, atsiliepimai, specialistų išvados ir kt. Vaikų pasiekimai, nepažaidžiant asmens duomenų apsaugos, aptariami Mokytojų tarybos, Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, individualiuose pokalbiuose su tėvais, grupių tėvų susirinkimuose.

Vertinimo dalyviai ir jų funkcijos- vertinime dalyvauja: grupės pedagogai, logopedas, meninio ugdymo pedagogas, psichologas, specialiojo ugdymo pedagogas, judesio korekcijos pedagogas, tėvai, patys vaikai.

Vertinimo dalyviai:

- Atlieka vaikų gebėjimų ir pasiekimų vertinimą vadovaudamiesi Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše vaikų pasiekimų žingsnių aprašymu. Žingsniai-orientyras padedantis atpažinti konkretaus vaiko pasiekimų lygmenį ugdymosi procese.
- Apibendrina grupės vaikų esminius gebėjimus, informuoja kitus pedagogus, tėvus, įstaigas

vadovus apie ugdymo (si) pasiekimus, rūpinasi, kad iškilus ugdymo(si) problemoms, laiku būtų suteikta reikiama pagalba.

- Sudaro prielaidas ugdymo individualizavimui, ugdymosi turinio prieinamumui kiekvienam vaikui, kryptingam ugdymo (si) proceso planavimui.
- Siekia kryptingos maksimalios kiekvieno vaiko pažangos pagal jo galimybes.

5.3 VERTINIMO VYKDYMAS

Pasiekimų vertinimo tikslas-matyti visų grupės ugdytinių pasiekimų lygmenį, kad būtų galima išskirti bendras tendencijas, numatyti ugdymosi prioritetus, apžvelgti pokyčius mokslo metų eigoje.

Vertinimo rezultatai aptariami 2 kartus – mokslo metų pradžioje ir mokslo metų pabaigoje.

Individualus vertinimas.

Ugdytinių pasiekimų vertinime vadovaujamasi Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014). Naudojama ir individualiai pildoma kiekvieno vaiko „Pasiekimų žingsnelių“ forma (elektroninis dienynas), parengta 19 ugdymosi sričių pagrindų. Pasiekimų rezultatai (žingsniai) fiksuojami kiekvienoje ugdymo srityje. Surinkus visus duomenis, suvedami rezultatai iliustruojantys vaiko pasiekimų lygmenį (stipriausias, silpniausias vietas).

Pedagogas fiksuoja kiekvieno ugdytinio vertinimą. Kiekvienam ugdytiniui parengiamas aplankas, kuriame yra kaupiama vaikų veiklos produktų pavyzdžiai, iliustruojantys įvairių ugdymosi sričių lygmenį (vaikų darbai, nuotraukos, tėvų informacija ir kt.).

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983) apie vaiko teisę lavinti savo sugebėjimus, laisvai reikšti nuomonę ir pasirinkti, mėgstamas veiklos sritis ir t.t. programoje grindžiamas požiūris į vaiko kultūrą, dalyvavimą ugdyme (si).
2. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo patvirtinto 1996m. kovo 14 d. Nr. I-1234 (Žin., 1996, Nr. 33-807) 43 str. 1p., numatančiu valstybės, vietos savivaldos institucijų, kitų fizinių ir juridinių asmenų pareigas saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos.
3. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymu, patvirtintu 2003 m. birželio 17 d. Nr. IX-1630, kuriame ikimokyklinis ugdymas įteisintas kaip atskira švietimo sistemos struktūros dalis.
4. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569, kurioje numatyti pagrindiniai vaiko geros politikos siekiai vaiko aprūpinimo, vaiko dalyvavimo ir vaiko apsaugos srityse.
5. Mokyklos Vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašu patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011m.balandžio 11 įsakymu Nr. V-579.
6. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 2005, Nr. 52-1752; 2011, Nr. 71-3448), kuriame nurodomi reikalavimai ikimokyklinio ugdymo programai.
7. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (toliau Pasiekimų aprašas) parengtu Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos užsakyму vykdant ES SF finansuojamą projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001).
8. Priešmokyklinio ugdymo organizavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. 1106.
9. Priešmokyklinio ugdymo bendrąja programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014m. rugsėjo 02 d. įsakymu Nr.V-779;
10. Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. V-2310, 14 punktu (Mokyklos vadovas, suderinęs su mokyklos taryba, priima sprendimus dėl vadovėlių ir kitų mokymo priemonių įsigijimo) ir 16

- punktu (Įstaigos, vykdančios ikimokyklinio ugdymo programą, už mokinio krepšelio lėšas perka priemonių, kurios ikimokyklinio ugdymo programoje numatytos kaip ugdymo turiniui įgyvendinti reikalingos priemonės).
11. Švietimo aprūpinimo standartais, patvirtintais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. V-2368.
 12. birželio 23 d. įsakymu Nr.
 13. Dienynų sudarymo elektroninio dienyno duomenų pagrindu tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 15d. įsakymu Nr. V-195.
 14. (2011). Augantis vaikas. Ugdymo plėtotės centras.
 15. Rudink Sh., (2008). Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas.
 16. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
 17. Gučas A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas: Šviesa.
 18. Juodaitytė A., Gaučaitė R., Kazlauskienė A. Informavimas apie ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir švietimo pagalbą. Šiauliai, 2009. Liucijus.
 19. Jankauskienė L., Mockevičienė O. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius, 2006. Švietimo aprūpinimo centras.
 20. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
 21. Juodaitytė A. (2003). Vaikystės fenomenas: socialinis- edukacinis aspektas. Šiauliai: ŠU leidykla.
 22. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007.
 23. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). Asmenybės vystymasis. Kaunas.
 24. Piaget J. (2002). Vaiko mąstymas ir kalba. Vilnius. Aidai.
 25. Pileckaitė –Markovienė M, Nasvytienė D., Bumblytė D. Vystymosi psichologija. Vaikystė. Vilnius 2004, Enciklopedija.
 26. Pety Geoff. 2007. Šiuolaikinis mokymas. Vilnius.
 27. Szarkowicz D. 2006. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Thomson . Social science press.
 28. Šalkauskis S. (1991). Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa.
 29. Tarptautinių žodžių žodynas (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
 30. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
-